

JALGPALLI POPULAARSUS EESTI VABARIIGI SPORDIELUS 1920–40

Indrek Schwede

Eesti spordi ajaloo uurimisel pole seni pööratud kuigi palju tähelepanu spordialade populaarsuse küsimusele. Seni on intuiitiivselt arvatud, et sõdadevahelise Eesti Vabariigi (1918–40) populaarseim spordiala oli jalgpall. Selleks on alust andnud jalgpalli silmatorkavalt suur kajastus perioodikas. Võrreldes teiste sportmängude ja suuremate individuaalaladega oli jalgpallil kõige enam rahvusvahelisi maavõistlusi koondiste tasemel, mis tõid kokku tuhandeid pealtvaatajaid (vt Tabel 4). Eesti klubid võrrustasid igal aastal lähinaabrite meeskondi ning 1920. aastate teisel poolel ja 1930. aastate alguses tõid tuhandeid pealtvaatajaid tribüünidele peamiselt Kesk-Euroopast saabunud profiklubid. Ka kodumaa meeskondade omavaheline rivaliteet pakkus publikule ja meediale suurt huvi. Teisi peamisi pallimänge, korvpalli ja võrkpalli hakati Eestis harrastama jalgpallist kümnekond aastat hiljem ja ka rahvusvaheliselt oli nende positsioon nõrgem: riikidevahelised kontaktid olid harvad, korvpalli rahvusvaheline alaliit loodi alles 1932. ja võrkpalli oma 1947. aastal. Võistluste ja rahvusvaheliste kontaktide arvult jäi jalgpallile alla ka suurim individuaalala kergejõustik. See artikkel on esimene tõsisem katse võrrelda spordialade populaarsust 1920.–30. aastate Eestis.

Allikad ja metoodika

Spordialade võrdlemisel uurisin nelja kategooriat: harrastajate hulk, publiku hulk, alaliitude bilanss (ja tulemiarued) ning esindatus trüki-meedias. Harrastajate arvu võrdlemise tegi keeruliseks asjaolu, et andmed on lünklikud ega kattu aastate lõikes. Ka harrastajate arvu selgitamiseks kasutatud metoodika ei pruukinud olla ühesugune. Jalgpalli, korvpalli ja võrkpalli kohta sain andmeid Eesti Jalgpalli Liidu (Rahvusarhiiv, edaspidi RA, ERA.1328) ning korv- ja võrkpalli ühendanud Eesti Käsipalli Liidu (RA, ERA.1327) arhiivist, samuti Eesti Jalgpalli Liidu aastaraamatust (1925), Eesti kehakultuuri aastaraamatutest (1927–40), perioodikast (Eesti Spordileht, Päevaleht, Rahvaleht) ja korvpallistatistikult Rein Järvalt. Võrdluse olulisemate individuaalaladega teeb raskeks asjaolu, et kuni 1933. aastani

koondas Eesti Kerge-, Raske- ja Veespordiliit ehk Ekraveliit¹ enda alla selised suured spordialad nagu kergejõustik, maadlus, tõstmine, poks, ujumine, vettehüpped, võimlemine ja jalgrattasõit, kusjuures kaht viimast spordiala pole alaliidu nimetuses mainitudki.² Alles 1933. aastal eraldusid Ekraveliidust poks, tõstmine ja maadlus, moodustades kolmekesi Maadlus-, Poksi- ja Tõsteliidu³ ning 1934. aastal iseseisvus Eesti Võimlejate Liit,⁴ mis oli enam kui kümnendi kuulunud osakonna tasandil Raskejõustiku ja Veespordiliidu alla.⁵ 1934. aastal loodi ja 5. jaanuaril 1935 registreeriti Eesti Veespordi Liit,⁶ mis ühendas ujumise, vettehüpped ja veepalli. Allesjäänud Ekraveliidust sai Eesti Kergejõustiku- ja Rattaspordiliit, mis 6. oktoobril 1935 nimetas end Eesti Kergejõustiku Liiduks,⁷ kuid jalgrattaspordi osakond jäi alaliitu kuni Eesti iseseisvuse kaotuseni.⁸

Kaudsetele andmetele tuginedes saab siiski teha järeldusi eri spordialadega tegelejate hulga ja proportsioonide kohta. Võrdlesin mh kolme suurema sportmängu (jalgpall, korvpall ja võrkpall) osalejate arvu Eesti meistrivõistlustel Eesti kehakultuuri aastaraamatutes avaldatud andmetega.

Publiku hulga selgitamisel osutus kõige usaldusväärsemaks perioodika (Eesti Spordileht, Päevaleht, Postimees, Vaba Maa, Uus Eesti, Kaja), mis määras pealtvaatajate hulga piletiinfole toetudes või visuaalsel vaatlusel. Andmeid oli ka raamatus “Korvpall. Minevikust tänapäevani”⁹. Probleemiks on individuaalade võistlusi puudutava publikuinfo puudulikkus, kuid minu uurimisülesande seisukohast on oluline teada, et enne Teist maailmasõda polnud Eestis ainsatki suurt spordihalli ja kasutuses olevad võimlad mahutasid veidi üle poole tuhande pealtvaataja. See tähendab, et tuhat ja enam pealtvaatajat sai koguneda üksnes staadionitele, kus

¹ Eesti Kerge-, Raske- ja Veespordiliit asus tegutsema pärast Eesti Spordi Liidu reorganiseerimist 1922. aastal, kuigi põhikirjalise nimemuutumiseni jõuti alles 1926. aastal.

² Raskejõustikuliit koondas enda alla Kreeka-Rooma ja vabamaadluse, tõstmise ning poksi ning Veespordiliit ujumise, vettehüpped ja veepalli.

³ *100 aastat Eesti raskejõustikku (1888–1988)*, koost Lembit Koik (Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1996), 132.

⁴ “Eesti Võimlejate Liit”, *Eesti 9. kehakultuuri aastaraamat*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1935), 151.

⁵ Eesti Võimlemisliidu kodulehekül <http://www.eevl.ee/ajalugu/> (külastatud 28.11.2019).

⁶ “Eesti Veespordi Liit”, *Eesti 9. kehakultuuri aastaraamat*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1935), 98–99 (98).

⁷ “Kergejõustiku Liit”, *Eesti 10. kehakultuuri aastaraamat*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1928), 33–65 (33).

⁸ *Eesti kehakultuuri aastaraamat XIV 1940*, toim Aadu Adari (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1940), 19.

⁹ *Korvpall. Minevikust tänapäevani*, koost Vello Lään (Tallinn: Eesti Raamat, 1988).

korraldati peamiselt jalgpalli- ja kergejõustikuvõistlusi. Nende võistluste pealtvaatajate arve kajastas trükimeedia. Võrdlesin jalgpalli ja kergejõustiku maavõistluste publiku hulkasid ning arvutasin välja keskmise pealtvaatajate arvu.

Alaliitude bilanss ja tulemiarued olid vaadeldava perioodi lõikes lünklikud, kuid aastate 1935–39 kohta avaldas “Eesti kehakultuuri aastaraamat” seitsme suurema alaliidu arvete seisu (tänapäevases mõistes bilansi) ning kulude-tulude ehk kasude-kahjude (tänapäevases mõistes tulemiarued) andmed. See teadmine võimaldab teha korrektseid järeldusi alaliitude majandusliku võimekuse kohta.

Kui eelneva kolme kategooria puhul kasutasin allikakriitilist meetodit, siis spordialade esindatust trükimeedias uurisin kontentanalüüsi abil, mille tegime koos Kristjan Remmelkoorega (BA) ja mis vajab pikemat tutvustamist. Piirdusime trükimeediaga, kuna see oli ajastu peamine massikommunikatsioonivahend ning kattis erinevalt 1926. aastal esmakordselt eetrisse tulnud raadiost kogu vaadeldava perioodi. Väljaannete valikul lähtusime järgnevatest kaalutlustest: a) Eesti Spordileht muutis alates 1933. aastast formaati ja senisest (nädala)lehest sai kord kuus ilmuv ajakiri, mistõttu toimusid väljaandes žanrimuudatused. Seetõttu ei anna nimetatud väljaande sisuanalüüs adekvaatset ülevaadet spordialade kajastuse kohta; b) tiraaži põhjal valisime välja kaks Tallinnas ilmuvat üleriigilist ja ühe Lõuna-Eesti päevalehe.

Kahe maailmasõja vahel kõikusid Eesti ajalehtede tiraažid mitte ainult aastate lõikes, vaid ka nädala sees. Siiski saab välja tuua tiraažide vahemiku. Halliki Harro ja Meelis Somelari andmetel oli 1920. aastate alguse suurima tiraažiga päevaleht Vaba Maa, mille trükiarv 1921. aastal oli 25 000. Päevalehe tiraaž oli Esimese maailmasõja lõpuks 36 000, kuid 1. detsembril 1919 vaid 10 000. Postimeest trükiti 1918. aastal 18 000–20 000 eksemplari.¹⁰

1925. aastal oli Vaba Maa tiraaž 26 000–36 500, Päevalehel 22 000–33 000. 1920. aastate teiseks pooleks oli Päevaleht tõusnud suurima tiraažiga ajaleheks trükiarvuga 30 000–50 000 eksemplari. Järgmisel kümnendil oli Päevalehe keskmine tiraaž 35 000 eksemplari. Vaba Maa trükiarv oli 13 000–15 600 ja Postimehel 11 000–20 000. Kuna Vaba Maa lõpetas ilmumise 1938. aastal, tegime 1939. aasta kohta sisuanalüüsi päevalehele Uus Eesti, mille tiraaž aastatel 1938–40 oli 22 000–35 000 eksemplari.¹¹

¹⁰ Halliki Harro, Meelis Somelar, *Eesti ajaleheturu kujunemise aspekte kahe maailmasõja vahelisel perioodil. Eesti ajakirjanduse ajaloost X* (Tartu Ülikool, Ajakirjanduse osakond, 1996), 38–43.

¹¹ *Ibid.*

Ajalehtede loetavuse võrdlemisel keskmise tiraaži alusel on mitmeid puudusi, mille Harro ja Somelar välja toovad: tiraaž ei näita müümata eksemplaride arvu, müüdnud eksemplarid omakorda ei näita lugejate arvu; samuti kõikus trükiarv sõltuvalt aastaajast või nädalapäevast ja reklaami müümise huvides üritasid ajalehed oma tiraaži sageli näidata tegelikust suuremana.¹² Olemasolevatele arvudele toetudes saab siiski järeldada, et Vaba Maa oli 1920. aastate esimesel poolel Eesti suurim päevaleht ja alates kümnendi lõpust hõivas selle positsiooni Päevaleht. Postimees oli oluline kui Lõuna-Eesti suurim ja meie valimis ainuke Tallinna-väline ajaleht.

Kontentanalüüsi tegime nende kolme (1939. aasta puhul Uus Eesti) päevalehe viiele aastakäigule (1921, 1925, 1930, 1935, 1939). Eesmärgiks oli valitud aastakäikude ühtlane vahe, kuid 1921. ja 1939. aasta puhul tulenes kõrvalekalle sellest, et esimesel juhul oli tegemist täiemahulise rahuaastaga pärast Vabadussõda ja teise puhul aastaga enne Eesti annekteerimist ja sisulise iseseisvuse lõppemist.

Pilootprojekti põhjal selgitasime välja enim kajastatud spordialad¹³ ning töötasime välja metoodika, mille alusel spordialasid ajalehtedest otsida ja liigitada. Poole aasta pärast viisin läbi kordusanalüüsi iga uuritava aasta kohta ühe kuu lõikes. Kordusanalüüs hõlmas kõiki nelja päevalehte. Tulemused erinesid 3,97% võrra. Sealjuures kahe kõige enim kajastatud spordiala võrdluses oli jalgpalli puhul erinevus 0,69% ja kergejõustiku puhul 0,43%. Analüüsi loetakse usaldusväärseks, kui tulemuste erinevus on alla 10%¹⁴ või isegi alla 20%.¹⁵

Vaadeldava ajajärgu ajalehtedes olid küll spordirubriigid, kuid sageli leidis spordisõnumeid ka teistel lehekülgedel. Töötasime läbi kõigi artiklite pealkirjad, mille järgi otsustasime, kas tegemist on sporti puudutava tekstiga. Kui tegemist oli ilma pealkirjata lühiuudiste kogumiga (näiteks Eesti linnade ja maakondade siseuudiste puhul), siis lugesime läbi uudise esimese lause. Vaatasime üle ka kõik ajalehtedes avaldatud fotod ja muud illustratsioonid. Kui pealkiri või näiteks toodud esimene lause ei viidanud spordile, aga tekstist jäi siiski silma mõne spordiala nimetus, kaasati

¹² *Ibid.*, 41.

¹³ Kaasasime ka kõik "Eesti spordi aastaraamatutes" (1927–40) regulaarselt esindatud spordialad.

¹⁴ Philip Bell, "Content Analysis of Visual Images", *Handbook of Visual Analysis*, ed. by Theo van Leeuwen, Carey Jewitt (London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage, 2001), 10–34, (22).

¹⁵ Daniel Riffe, Stephen Lacy, F. G. Fico, *Analyzing Media Messages: Using Quantitative Content Analysis in Research* (Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1998), 128.

see sisuanalüüsi. Spordialade nimetuste puhul oli kattuvusi näiteks korv- ja võrkpalli ning käsipalli puhul – kaks esimest ala olid ühendatud Eesti Käsipalli Liitu ja tänapäeval käsipallina tuntud mängu Eestis ei harrastatud. Lahterdasime teksti käsipalli alla üksnes siis, kui ei selgunud, kas peeti silmas korv- või võrkpalli. Analoogselt toimisime raskejõustikuga, mis hõlmas poksi, tõstmist ning vaba- ja Kreeka-Rooma maadlust; uisutamise (ilu- ja kiiruisutamine) ja suusatamisega (murdmaa- ja mäesuusatamine, suusahüpped, kahevõistlus, patrull- ja nn teatesuusatamine). Male puhul arvestasime eraldi “Malenurkasid”. Nimeliselt väljatoodud 25 spordiala hulka mittekuuluvad alad liigitasime “Muu” alla.

Alade kategoriseerimisel ei arvestanud me a) spordivõistluste reklaame, v.a toimetuse poolt pakutud valikut rubriigis “Kuhu minna?”; b) alaliitude loteriisid, kui need olid avaldatud reklaami eesmärgil või niimoodi vormistatud; c) spordialade kursusi, kui need polnud seotud spordialaliiduga (näiteks ujumiskursused) ega avaldatud spordirubriigis; d) sportlaste poliitiliste meelevaldustega, kui neil olid klassitunnused (näiteks töölissportlaste poliitiline meelevaldus); e) tehnikaspordi puhul tegevusi, mis ei kuulu klassikalise spordi hulka (lennusõidu kestvusrekordid, Kaitseliidu teostatud purilennud jms); f) õnnetusi, mis ei juhtunud võistlustel või treeningutel (inimene jäi jääpurjeka või pühapäevasuusataja auto alla; inimene kukkus õnnetult improviseeritud lumekünkal suusahüppeid harrastades); h) tulemusele mitteorienteeritud sportimist (suusaretked Kaitseväes jms); i) tutvustavaid sisukokkuvõtteid; j) fotosid spordiga mitte seotud tegevustest mõnelt kompleksõhtult (näiteks võimlemisõhtul rahvamängudest vms).

Žanriliselt eristasime lühiuudist (kuni 5 cm kõrgune üheveeruline tekst või pikem tekst, mis vastas ainult küsimustele kes, mis, kus ja millal), laiendatud uudist (enam kui 5 cm kõrgune tekst, mis pakkus lisaks küsimustele kes, mis, kus ja millal täiendavat informatsiooni), reportaaži (sündmusi kirjeldav, kommenteeriv ja analüüsiv tekst) ja muud žanri (juhtkiri, intervjuu, arvamslugu, ülevaade, järjejutt, segažanr jms). Illustratsioonide puhul eristasime tekstide juurde kuuluvaid fotosid ja karikatuure, fotouudiseid, fotomontaaže, iseseisvaid karikatuure ja karikatuurisarjasid.

Eristasime Eestit ja välismaad käsitlevaid tekste ja illustratsioone. Kui nende määratlemine oli raske, otsustasime Eesti kasuks. Eesti-ainese alla kuulusid Eesti sportlaste võistlemised ja muu nendega seonduv nii Eestis kui ka välismaal ja ka välismaa sportlaste võistlemised ja viibimine Eestis või nende muu seos Eestiga. Kui tegemist oli välismaa sporti puudutava tekstiga, milles oli viide Eestile, liigitasime selle Eesti kategooriasse. Välismaa spordi alla liigitasime kogu muu spordi, milles polnud viidet Eestile.

Harrastajad ja ala levik

Jalgpalli harrastajate arvu kohta on andmed mittetäielikud. Eesti Jalgpalli Liit (edaspidi EJL)¹⁶ pidas arvestust registreeritud mängijate üle, kuid olemasolevate arhiivimaterjalide põhjal ei tehtud seda järjepidevalt. Siiski saab välja tuua mõned arvud. 1926. aasta alguse seisuga oli Eestis 1800 registreeritud jalgpallurit.¹⁷ EJL registreeris jalgpallureid, kes osalesid Eesti meistrivõistlustel. Seega ei näidanud see arv nende harrastajate hulka, kes mängisid jalgpalli oma lõbuks. Ka perioodikas pakuti harrastajate arve ebaregulaarselt. Rahvaleht kirjutas 1928. aastal, et Eestis peaks olema ligikaudu 5000 jalgpalliga tegelejat. Ajalehe loogika oli järgmine: jalgpalliliidus oli registreeritud 61 seltsi ehk klubi ja üle 2000 mängija. Neile arvestas Rahvaleht juurde nimetatud seltside varumängijad ning noored ja koolinoored, Kaitseväe ja Kaitseliidu mängijad, kes polnud jalgpalliliidus registreeritud.¹⁸ Kolm aastat hiljem (seisuga 1. detsember 1932) teatas jalgpalliliit FIFA-le,¹⁹ et registreeritud mängijaid on 2900 ja klubisid 60, kellest aktiivseteks loeti 40.²⁰ Alates EJL asutamisest aastal 1921 kuni aastani 1932 astus alaliidu liikmeks 117 seltsi.²¹

Eesti Spordileht arvutas 1938. aastal, et Eestis peaks olema vähemalt 3000 aktiivset jalgpalliharrastajat. Toimetus rekendas, et Eestis on 146 meeskonda ja arvestati, et igasse kuulub 15 mängijat – tulemuseks saadud ümmarguselt 2200 mängijale liideti algkoolide ja väiksemate meeskondade hulk, “kelle üldarv on siiski suur”. Nenditi, et andmed puuduvad väiksematest keskustest. Tulemuseks saadi arv 3000, kusjuures selle sisse ei arvestatud algkooliealisi ega väiksemate kohtade harrastajaid.²² Päevaleht avaldas 1939. aastal ülemaailmse jalgpalliliidu andmed, mille kohaselt Eestis oli 59 klubi ja 3500 mängijat. Esimene näitaja andis Eestile Euroopas 24. koha ja teine näitaja 22. koha. Eestis oli 1000 elaniku kohta kolm

¹⁶ Eesti Jalgpalli Liit loodi 1921. aastal ja võeti 1923. aastal vastu ülemaailmsesse jalgpalliliitu.

¹⁷ Rahvusarhiiv (edaspidi RA), ERA.1328.1.7, l. 30: Eesti Jalgpalli Liidu asemikkude kogu aasta koosoleku protokoll nr 17, 21.02.1926; *Eesti Kehakultuuri aastaraamat I*, toim H. Tammer (Tallinn: Kehakultuuri Sihtkapitali Valitsuse Kirjastus, 1927), 137.

¹⁸ “5000 Eesti jalgpallimängijat”, *Rahvaleht*, 17.04.1928, 4.

¹⁹ FIFA (Fédération Internationale de Football Association) on ülemaailmne jalgpalliliit, mis asutati 1904. aastal.

²⁰ RA, ERA.1328.1.19, l. 19: Eesti Jalgpalli Liidu kiri FIFA-le, dateerimata.

²¹ RA, ERA.1328.1.25, l. 1–2, 5–6: Eesti Jalgpalli Liidu liikmete nimestik 1921–32.

²² “Eestis vähemalt 3000 aktiivset jalgpallimängijat, kes täiel määral varustatud”, *Eesti Spordileht*, 12 (1938), 392. Aastatel 1920–32 ilmus Eesti Spordileht ajalehena ja alates 1933. aastast ajakirjana.

jalgpallurit nagu ka Soomes ja Leedus, kaks jalgpallurit sama arvu elanike kohta oli Lätis, Poolas, Itaalias ja Bulgaarias.²³

Spordialade harrastajate hulga määratlemise teeb raskemaks asjaolu, et alaliitudesse kuuluvate spordiseltside puhul eristati tegev- ja huviliikmeid. Viimaseid nimetati ka hobiliikmeteks. EJL-s kuulusid esimeste hulka need spordiseltsid, kes olid tasunud Eesti Spordi Keskliidule²⁴ (ESK) liikmeks ja osalesid Eesti jalgpallimeistrivõistlustel,²⁵ teised kvalifitseerusid hobiliikmeteks. Võimlemisliit seevastu määratles tegevliikmeks need, kes omasid juriidilise isiku õigusi, ja huviliikmeks need, kes neid ei omanud.²⁶ Kuna liikmemaksu tasuti kord aastas, oli tegev- ja huviliikmete arv pidevas muutumises. Pole teada, kui aktiivselt tegelesid oma spordialadega aastaid huviliikme staatuses olnud spordiseltsid.

Samal ajal võis Eesti jalgpallimeistrivõistlustel osalejaid olla rohkem kui alaliidu (kollektiivseid) liikmeid, sest osa suuremaid seltse võistles oma duubelmeeskonnaga mõnes madalamas liigas. Samuti oli ka käsipalli (korv- ja võrkpalli) puhul. 1924. aastal osales Eesti jalgpallimeistrivõistlustel 43 meeskonda²⁷, kuid tegev- ja huviliikmeid oli 54. Järgnevatel aastatel see arv langes, kuid tõusis 1934. aastaks 71²⁸ (tegev- ja huviliikmeid 63) ja kaks aastat hiljem 79 peale²⁹ (tegev- ja huviliikmeid 58). Viimasel täiemõdulisel iseseisvusaastal, 1939, osales Eesti jalgpallimeistrivõistluste eri liigades 74 meeskonda.³⁰

Jalgpalli kohta teada olevaid harrastajaarve on kohane võrrelda teise populaarseima sportmängu korvpalliga. Järeldusi harrastajate arvu kohta saab samuti teha kaudselt, sest Eesti Käsipalli Liidu arhiivis sellekohased arvud puuduvad ning ajakirjanduses pole neid märganud. Näiteks 1930. aasta Eesti meistrivõistlustel osales I klassis (kõrgeim liiga) 11 mees- ja 5

²³ "Eesti ja Euroopa jalgpall", Päevaleht, 15.06.1939, 5.

²⁴ Eesti Spordi Keskliit loodi 1922. aastal, et ühendada erinevaid alaliite, mida seni eksisteerinud Eesti Spordi Liit (asutatud 1920) ei teinud.

²⁵ RA, ERA.1328.1.4, l. 7–8: III tegevliikmed, 02.02.1934.; RA, ERA.1328.1.4, l. 37: Kõigile Liidu liikmeile. [Dateerimata, ilmselt 1937. aasta veebruar].

²⁶ *Eesti kehakultuuri aastaraamat XIII 1939*, toim Aadu Adari (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1939), 39.

²⁷ *Eesti Jalgpalli Liidu aastaraamat II 1925* (Tallinn: Eesti Jalgpalli Liidu Kirjastus nr 2, 1925), 20–29.

²⁸ *Eesti Kehakultuuri Aastaraamat 9.*, toim Albert Luht (Tallinn, Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1935), 70–75.

²⁹ *Eesti 11. Kehakultuuri Aastaraamat*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1937), 99–107.

³⁰ *Eesti Kehakultuuri Aastaraamat XIV 1940*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1940), 115–122.

naiskonda ning II klassis 7 mees- ja 3 naiskonda.³¹ Seega kokku 26 mees- ja naiskonda. Eesti jalgpallimeistrivõistlustel osales samal aastal 35 meeskonda.³² 1937. aastal osales meeste korvpallimeistrivõistlustel 34 ning kahel järgneval aastal 33 meeskonda.³³

Töenäoliselt eristas ka Eesti Käsipalli Liit³⁴ oma tegev- ja huviliikmeid samadel alustel kui Eesti Jalgpalli Liit. Sellele viitavad Eesti Käsipalli Liidus leiduvad dokumendid, kus aastate 1935–40 kohta on üles märgitud ainult tegevliikmed ja teiste kohta on märgitud: “Ülejäänud liidu liikmed on huviliikmed ja neil koosolekul hääleõigust ei ole.”³⁵ Näiteks 1932. aasta seisuga oli käsipalliliidul 27 tegev- ja 13 huviliiget.³⁶ 1935. aastal oli 1. oktoobri seisuga käsipalliliidus tegevliikmeid 28,³⁷ 1936. aastal 1. oktoobri seisuga 34 tegevliiget,³⁸ 1937. aastal 30. septembri seisuga 29 tegevliiget,³⁹ 1938. aastal 29. septembri seisuga 25 tegevliiget⁴⁰ ja 1940. aastal 12. juuni seisuga 34 tegevliiget.⁴¹

Jalgpalli harrastas tõenäoliselt rohkem inimesi kui korvpalli. Selle kasuks räägivad kaks täiendavat asjaolu: 1) käsipalliliit koondas enda alla nii korv-, võrk- kui ka pesapalli, mistõttu osa käsipalliliidu liikmeid ei pruukinud näiteks korvpalliga tegeledagi; 2) meistrivõistluste osalejate arvu puhul peab arvestama, et jalgpallimeeskonnas on korruga platsil 11, võrkpallis kuus ja korvpallis viis mängijat. Vahetusi tehti toona haruharva ja enamasti mängiti algusest lõpuni algkoosseisuga. Korvpallis oli Eesti meistrisarjas 1935. aastal võistkonna suurus piiratud kaheksa mängijaga

³¹ *Eesti IV kehakultuuri aastaraamat*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1930), 157–161.

³² *Eesti V Kehakultuuri Aastaraamat*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1931), 92–93.

³³ Korvpallistatistik Rein Järva andmed.

³⁴ Eesti Käsipalli Liit loodi 1923. aastal ning tegeles korv- ja võrkpalli arendamisega. Aastast 1932 kuulus alaliitu ka (Soome) pesapall.

³⁵ RA, ERA.1927.1.7, l. 44: Eesti Käsipalli Liidu tegevliikmed, 01.10.1936; RA, ERA.1927.1.7, l. 50: Eesti Käsipalli Liidu tegevliikmed, 30.09.1937.

³⁶ *Eesti Kehakultuuri Aastaraamat VII*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1933), 90.

³⁷ RA, ERA.1327.1.7, l. 28: Eesti Käsipalli Liidu tegevliikmete nimestik. Eesti Käsipalli Liidu ringkiri, 01.10.1935.

³⁸ RA, ERA.1327.1.7, l. 44: Eesti Käsipalli Liidu tegevliikmed. Eesti Käsipalli Liidu kiri liikmetele, 01.10.1936.

³⁹ RA, ERA.1927.1.7, l. 50: Eesti Käsipalli Liidu tegevliikmed. Eesti Käsipalli Liidu kiri liikmetele, 30.09.1937.

⁴⁰ RA, ERA.1327.1.7, l. 53: Eesti Käsipalli Liidu tegevliikmed. Eesti Käsipalli Liidu kiri liikmetele, 29.09.1937.

⁴¹ RA, ERA.1327.1.7, l. 74: Eesti Käsipalli Liidu tegevliikmed. Eesti Käsipalli Liidu kiri liikmetele, 12.06.1940.

ehk viie põhi- ja kolme varumängijaga ning võrkpallis samuti kaheksa mängija ehk kuue põhi- ja kahe varumängijaga.⁴² Mõnel spordiseltsil oligi vaid 6–7 mängijat.⁴³ Vaadates 1930. aastate teise poole Eesti meistrivõistlustel osalevate meeskondade arvu, saame fikseerida jalgpalli kahekordse ülekaalu. Kui arvestame, et jalgpallivõistkonnas oli kaks korda rohkem liikmeid, osales Eesti jalgpalli meistrivõistlustel ligi neli korda rohkem mängijaid kui korv- ja võrkpalli meistrivõistlustel. Seda ülekaalu vähendas mõnevõrra naiste osalemine korv- ja võrkpalli meistrivõistlustel. Organiseeritud jalgpalli naised sel ajal ei mänginud.

Nagu ülalpool märgitud, kuulusid teised suuremad individuaalalad Ekraveliitu ja seetõttu on nende harrastajaskonda raske hinnata. 1928. aasta seisuga oli Ekraveliitus 91 organisatsiooni 2467 registreeritud sportlasega. Koos mitteregistreeritud sportlastega pakuti harrastajate arvuks 14 000.⁴⁴ Aasta hiljem ühendas Ekraveliit 120 organisatsiooni ligikaudu 2000 registreeritud sportlasega ja kõiki harrastajaid kokku loeti 15 000.⁴⁵ 1930. aastal loendati organisatsioone 93, registreeritud sportlaste hulga kohta kasutati väljendit “ligikaudu”. Neid oli 2500 ja koos registreerimata sportlastega kokku 15 000.⁴⁶

1931. aastal oli Ekraveliitus 82 seltsi, neist 44 seltsi olid tegevliikmed.⁴⁷ Miks arvud vähenesid, pole teada, aga ilmselt revideeriti olemasolevaid. Pole ka teada, kui suur oli Ekraveliidu liikmeks olnud spordiklubide endi liikmeskond, kuid tõenäoliselt ei harrastanud kõik spordiseltsid kõiki alasid ning erinevalt sportmängudest puudus vajadus kindla miinimumarvu sportlaste järele, et võistkond kokku saada. Alates 1935. aastast pole teada ka varem Ekraveliidu alla kuulunud alade ligikaudseid harrastajate arve. Tabelis 1 on Eesti spordialaliitude tegev- ja huviliikmete koguarv Eesti Spordi Keskliidu kirjastatud trükistes aastatel 1927–39.

⁴² RA, ERA 1327.1.7, l. 33: Kõikidele Liiduklassi seltsidele. Eesti Käsipalli Liidu ringkiri, 17.10.1935.

⁴³ *Korvpall*, 48.

⁴⁴ A. Veiss, “Eesti kerge-, raske- ja veespordi liit”, *Eesti III Kehakultuuri Aastaraamat*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1929), 23–25 (23).

⁴⁵ A. Veiss, “Eesti kerge-, raske- ja veespordi liit”, *Eesti IV Kehakultuuri Aastaraamat*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus 1930), 45–47 (45).

⁴⁶ A. Veiss, “Ekraveliit juubeliaastal”, *Eesti V kehakultuuri aastaraamat* (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1931), 15–17 (15).

⁴⁷ A. Veiss, “Mõni sõna Ekraveliidust 1931. a.”, *Eesti 6. kehakultuuri aastaraamat*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1932), 32.

Sporti tehti ka Eesti Töölisspordi Liidus (ETL),⁴⁸ kuid selle organisatsiooni osa riigi spordielus oli marginaalne ja tegutseti isoleeritult. ETL loobus koostööst Eesti Spordi Keskliiduga ja liitus rahvusvahelise Töölisspordi Internatsionaaliga. Töölisspordiliikumine oligi pigem rõhutatult sotsiaalsetel kui puhtsportlikel eesmärkidel toimunud kehakultuuriharrastus.⁴⁹ Eesti Spordi Keskliit lükkas 1934. aastal tagasi ETL lähenemisettepaneku ja keelas oma liikmetel osaleda ETL korraldatud võistlustel ning ETL liikmetel osaleda enda võistlustel. Otsust põhjendati kolme asjaoluga: 1) ESK-sse kuuluvad erialaliidud olid rahvusvaheliste alaliitude liikmed ja sportlik läbikäimine oli lubatud üksnes rahvusvahelise liidu liikmetel omavahel; 2) Eestis puudus vajadus kahe sporti juhtiva keskorganisatsiooni järele; 3) ETL ettepaneku lahenduseks pakuti, et tema liikmed astuksid ESK liikmeiks olemata samal ajal teiste rahvusvaheliste keskorganisatsioonide liikmed.⁵⁰ ETL jätkas siiski eraldi, üritades leida koostöövorme üksikute alaliitudega, näiteks 1939. aasta oktoobris käsipalliliiduga. ETL ettepanek nägi ette järgmisi ühistegevusi: 1) olümpiakatsevõistlused, 2) alaliitude ja spordiseltside võistlused, 3) valikvõistlused, mille põhjal koostataks rahvuskoondised, 4) võimlate ja spordiväljakute avavõistlused, 5) koos võisteldaks Eesti Mängudel.⁵¹ Leping kestnuks selle sõlmimisel 12 kuud ja pikenenuks automaatselt aasta võrra, kui kumbki pool seda üks kuu enne lõppemist üles poleks öelnud.⁵² 1938. aastal ilmunud albumis “Kümme aastat Eesti Töölisspordi Liitu” on märgitud, et kümne aasta jooksul on “liikmeid läbi käinud 7600”⁵³ ja hetkeseisuga oli üksikliikmeid üle Eesti enam kui 1800, kusjuures seitsmest jalgpallimeeskonnast kuus olid Tallinnast.⁵⁴

Publik

Juba Eesti esimesel kodus peetud maavõistlusel 1921. aastal Rootsi vastu oli Tiigiveski väljakule tulnud eri hinnangutel 3500–5000 inimest. Eesti

⁴⁸ Eesti Töölisspordi Liit asutati 1927. aastal ja tegemist oli töölisspordi katusorganisatsiooniga.

⁴⁹ Kaarel Antons, Kalle Voolaid, *Eesti spordi lugu* (Tartu: Eesti Spordi- ja Olümpiamuseum, 2018), 134.

⁵⁰ RA, ERA.1330.1.274, l. 3: “V. a. hrad!”, Eesti Spordi Keskliidu ringkiri erialaliitudele, 20.08.1934.

⁵¹ RA, ERA.1327.1.108, l. 4–5: “V. a. Eesti Käsipalli Liit”, 27.10.1939.

⁵² *Ibid.*, 6.

⁵³ Vladimir Maltis, “Tagasisaateid”, *Kümme aastat Eesti Töölisspordi Liitu*, toim Neeme Ruus (Tallinn, 1938), 10–11 (11).

⁵⁴ Konstantin Vitsut, “Kuivi arve Eesti Töölisspordi Liidu tegevusest”, *Kümme aastat Eesti Töölisspordi Liitu*, toim Neeme Ruus (Tallinn, 1938), 15–17 (15).

Spordilehe järgi oli neid kokku 4500: 1500 pealtvaatajat platsi ääres, “kuna välja ümbritsevatel surnuaia ja haigemaja mägedel kaks korda niipalju rahvast on”.⁵⁵

Enne Kadrioru staadioni⁵⁶ valmimist 1926. aastal pidas Eesti koondis oma koduväljakumänge kolmel väljakul (Tiigiveski, Sport, Kalev)⁵⁷ kokku 11 korral. Kõige väiksem pealtvaatajate hulk (2599) enne nimetatud aastat oli mängul Soome vastu 28. augustil 1921 ning suurim (5500) mängul Türgi vastu 19. juunil 1924. Kui liita nende 11 mängu publiku arv (43 500) ja jagada see võistluste arvuga, saame tulemuseks, et enne Kadrioru staadioni valmimist käis Eesti koondise mängu vaatamas keskmiselt 3954 pealtvaatajat.

Pärast Kadrioru staadioni valmimist peeti ainult üks kohtumine mujal: Tallinna Jalgpalli Klubi (edaspidi TJK) väljakul⁵⁸ 5000 pealtvaataja ees 10. augustil 1927 Soome vastu. Kokku mängiti ajavahemikul 1926–40 Eestis 37 maavõistlust, mida vaatas kokku 214 500 pealtvaatajat (keskmine publikuarv oli 5797). Kõige vähem publikut – 3000 – oli kahel mängul Soome vastu: 25. juulil 1929 ja 6. juulil 1930. Kõige enam publikut oli Balti turniiri mängul 5. septembril 1938, kui Kadriorus oli 12 500 pealtvaatajat. 1930. aastate teisel poolel (1936–40) oli koondise mängudel keskmiselt 7545 huvilist. Iseseisvusajal kokku mängis Eesti koondis kodus 258 000 pealtvaataja ees 48 mängu, mis tähendab keskmiselt 5375 huvilist mängu kohta.⁵⁹

⁵⁵ “Jalgpall. Eesti–Rootsi rahvuslised võistlused”, *Eesti Spordileht*, 12.08.1921, 165.

⁵⁶ Kadrioru staadioni maa-ala Rohelisel aasal ehk Madruste kapsaaias andis sportlastele tollaegne riigivanem Konstantin Päts Kalevlaste Maleva Vabadussõjas osutatud teenete eest. Staadioni tribüün ehitati arhitekt Karl Burmani projekti järgi nii, et seal sai korraldada 1923. aasta üldlaulupeo. Seejärel ehitati peopaik ümber murukattega staadioniks, mis valmis 1926. aastal.

⁵⁷ Tiigiveski väljakut hakati rajama tõenäoliselt 1911. aastal. Ametlikult avas linnavalitsus selle 1913. aastal. Väljak asus praeguse Tallinna spordihalli Herne tänava poolse osa kohal Härjapea jõe ääres Poolamäel. 1922. aastal keelas linnavalitsus Tiigiveskil mängimise. Spordi väljak rajati 1916. aastal Kaarli kiriku lähedusse Toom-Vaestekooli tänavale (praegu Wisnari tänav) ja see on kasutuses tänini Wisnari tänava staadioni nime all. Kalevi väljak nn Kalevi aias rajati 1923. aastal ja see asus praeguse Viru Keskuse kohal. Pärast Teist maailmasõda ehitati spordiplats haljasalaks ja tänavamaaks.

⁵⁸ TJK jalgpallistaadion avati 1925. aastal Kadriorus mere ääres (praeguse Bensiini tänava ja Narva mnt nurgal). Tegemist oli Eesti esimese murukattega väljakuga ning selle all oli drenaaž. See oli ka esimene korralik ilma jooksuradadeta jalgpallistaadion, kus oli 3740 istekohta ja umbes 6000 seisukohta. Staadion hävis Teise maailmasõja ajal.

⁵⁹ Publiku arvud olen võtnud selle aja perioodikast ning erinevatest eesti- ja muukeelsetest raamatutest ja teatmeteostest ning neid omavahel kriitiliselt võrrelnud. Vastavalt parimale äratundmisele olen välja arvutanud keskmise või usaldanud allikaid, mille andmed kattuvad.

Koondise puhul elati eriti kaasa iga-aastastele Balti turniiri mängudele,⁶⁰ mis olid ennesõjaaegsetes oludes suhteliselt väheste rahvusvaheliste tiitlivõistluste taustal mistahes spordialadel aasta oodatumaid sündmusi. Balti turniirilt pärineb ka ülaltoodud Eesti koondise kodune publikurekord iseseisvusajal 12 500 pealtvaatajaga.⁶¹ 1932. aastal korraldati sõiduks Balti turniirile Riiga erirong: Tallinna Spordipressi Klubi⁶² algatusel registreeriti jalgpallisõpru, kes said 12 krooni ja 50 sendi eest sõidu Riiga ja tagasi ning öömaja. Kuna 100 planeeritud huvilist olid end juba registreerinud, saadi kokkuleppel raudteevalitsusega täiendavaid kohti.⁶³ Nõnda asus Riia poole teele erirong, mille üks vagun oli meeskonna päralt ja kolmes ülejäänus sõitis kaasa 120 jalgpallifänni. Rongiga sõitsid Riiga ka seitse ajakirjanikku ja üks fotograaf kokku kuuest ajalehest.⁶⁴

Jalgpalli edule ja ebaedule elasid kaasa ajakirjandus ja rahvas. Näiteks kirjutas Päevaleht pärast valusat kaotust põhjanaabritele: “Riigivanem, ministrid, kindralid ja tuhanded teised kodanikud nägid kesknädala õhtul staadionil, kuidas Soome võitis selgesti ja teenitult meie rahvusmeeskonda 3 : 0. Asi on meie rahvumängijaile seda kurvem, et seltskond on hakanud viimasel ajal pöörama suuremat tähelepanu spordile ja hindas eriti kesknädalast maavõistlust sääraselt, otsekuu oleks ta kaastähtsuset võrdne rahvahäälletusega presidendi pärast, kuigi palju väiksemas ulatuses”.⁶⁵ Inimestel oli kombeks koondise tulemuse teadasaamiseks helistada ajalehtede toimetusse, kusjuures Kadriorus peetud mängu tulemuse kohta päriti telefoni teel mitte üksnes Tallinnast, vaid ka Pärnust, Narvast, Viljandist jm ning ebaõnnestunud mängu puhul lähetati toimetustele ärritatud toonil kirjasid.⁶⁶

Kuid pealtvaatajaid tõmbasid ka Eesti jalgpalliklubide mängud välismaiste profimeeskondade vastu ning omavahelised mõõduvõtmised. Juba 1923. aastal kogus Eesti meistrivõistluste mäng Tallinna Spordi ja Tallinna

⁶⁰ Balti turniirid toimusid aastatel 1928–38. 1933. aastal toimunud turniir tunnistati erimeelsuste tõttu luhtaläinuks ning 1934. ja 1939. aastal jäi võistlus ära.

⁶¹ Publikuhulga arvutuskäiku on tutvustanud Oskar Lõvi, kes tegi seda pseudonüümi all Toomas Kivi, “Kirjuid kilde”, *Eesti Spordileht*, 9 (1938), 261.

⁶² Tallinna Spordipressi Klubi ühendas Eesti spordiajakirjanikke ja tegutses aastatel 1932–40: *Eesti Sport läbi aegade* (Tallinn: Inreko Press, 1996), 190. Inreko Pressi kirjastatud raamat annab TSK asutamisaastumiks 31.05.1932. Teisel on selleks märgitud 28.05.1932: “Tallinna Spordipressi Klubi”, *Eesti Kehakultuuri Aastaraamat 9.*, toim Albert Luht (Tallinn, Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1935), 151–153 (151). Samas on spordiajakirjanike klubi loomise 06.07.1931 ära märkinud Päevaleht: “Jalgpallikindralid ja lehemehed”, *Päevaleht*, 08.07.1931, 4.

⁶³ “150 turniirisõitjat nelja vaguniga”, *Päevaleht*, 27.08.1932, 5.

⁶⁴ “Jalgpallirong teel Riiga”, *Päevaleht*, 28.08.1932, 4.

⁶⁵ “Soome võitis 3:0!”, *Päevaleht*, 19.08.1932, 6.

⁶⁶ “Eesti jalgpalli langus”, *Päevaleht*, 20.07.1930, 5.

Kalevi vahel toonasele Kalevi staadionile 5000 inimest, kusjuures huvilised hakkasid kogunema juba kaks tundi enne lahtilööki ja “pool tundi enne algust pääsetähtede müük kohtade puudusel osaliselt lõpetati”.⁶⁷ 5000 pealtvaatajat Eesti meeskondade omavahelisel mängul oli erandlik, aga mõni tuhat pealtvaatajat oli külasthanud eestlaste omavahelist mängu enne ja külastas ka pärast seda kohtumist. Aasta varem oli üks pühapäev toonud Spordi väljakule nelja mängu peale kokku 6000 pealtvaatajat. Pool sellest rahvast vaatas Estonia ja Draamateatri näitlejate jalgpallimängu, kuid 2000 jälgis ka meistrisarjakohtumist Sport–TJK ning 1000 kaht tugevuselt teise liiga kohtumist.⁶⁸

1926. aastal püstitati ühes mängus elukutseliste vastu Eesti publikurekord, kui TJK kaotas oma koduväljakul 6000 pealtvaataja ees Viini Hakoahile 0 : 1.⁶⁹ Spordi ja Hakoahi mängu tuli järgmisel päeval vaatama 4000 inimest.⁷⁰ Samal aastal kogusid Budapesti Vivo mängud Spordi, Kalevi ja TJK vastu vastavalt 5000,⁷¹ 4000⁷² ja 4000⁷³ pealtvaatajat. Suur huvi oli ka 1931. aastal Viini WAC külaskäigu vastu: mängud Estonia ja Spordiga tõid tribüünidele vastavalt 4000⁷⁴ ja 5500⁷⁵ pealtvaatajat. Mõni päev hiljem toimunud kohtumist Kaleviga vaatas seevastu vaid 2000⁷⁶ pealtvaatajat.

Seoses Eesti meistrivõistluste ümberkorraldamisega, neile suurema kaalu andmise ja mängude lisandumisega, piiras alaliit 1932. aastal välismeeskondade vastuvõtmist klubide poolt.⁷⁷ Edaspidi oli see võimalik üksnes jalgpalliliidu juhatuse loal, kusjuures erand tehti nende riikide klubidele, kellega Eesti koondis pidas regulaarseid maavõistlusi: Soome, Rootsi,

⁶⁷ “Kalevi võitis Sport’i 1:0”, *Päevaleht*, 10.09.1923, 5.

⁶⁸ “Estonia” ja “Draamateatri” jalgpallivõistlus 2:1”, *Postimees*, 02.10.1922, 5.

⁶⁹ “Viini Hakoah–TJK 1:0”, *Päevaleht*, 04.08.1926, 5; “Viini “Hakoah” - T.J.K. 1:0”, *Vaba Maa*, 04.08.1926, 5.

⁷⁰ “Viini Hakoahi gastrolli nõrk lõpp”, *Päevaleht*, 06.08.1926, 5.

⁷¹ “Vivo–Sport 3:1”, *Päevaleht*, 13.08.1926, 5; ““Vivo”–“Sport” 3:1 (1:0)”, *Vaba Maa*, 13.08.1926, 5.

⁷² “Kalevi hiiglavõit Vivo üle 8:5”, *Päevaleht*, 14.08.1926, 5.

⁷³ “TJK–Vivo 4:1”, *Päevaleht*, 16.08.1926, 1.

⁷⁴ “Estonia tubli mäng viinlastega”, *Päevaleht*, 02.07.1931, 6.

⁷⁵ “Spordi hiilgevõit: viinlased võideti 3:1”, *Päevaleht*, 04.07.1931, 3. Päevalehe andmeil oli tegemist Kadrioru staadioni publikurekordiga. *Vaba Maa* andis publiku arvuks 5000 (“W. A. C. esimene häving välismaal”, *Vaba Maa* 04.07.1931, 2), *Rahvaleht* kirjutas, et mäng toimus “rekordse pealtvaatajaskonna ees” (“W. A. C. Waterloo staadionil”, *Rahvaleht*, 04.07.1931, 3) ja Kaja hinnangul toimus mäng “viiendasse tuhandesse ulatava pealtvaatajaskonna ees” (“Tipner võitis W. A. C.”, *Kaja*, 04.07.1931, 6).

⁷⁶ “WAC võitis Kalevi 3:1”, *Päevaleht*, 08.07.1931, 6.

⁷⁷ “Jalgpalliliidu edukas hooaeg”, *Eesti* 6. *Kehakultuuri Aastaraamat* (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1932), 122–126 (123–124).

Läti ja Leedu.⁷⁸ Nende riikide klubide vastu oli publiku huvi küll väiksem, kuid tõi siiski sõltuvalt vastasest tribüünidele mõnisada kuni paar–kolm tuhat pealtvaatajat.⁷⁹

Teada on, et 1938. aastal käis Tallinnas jalgpalli vaatamas üle 80 000 inimese. Balti turniir kui spordiaasta maiuspala andis üksi sellest peaaegu neljandiku ehk 19 309 pealtvaatajat.⁸⁰

Kergejõustikuvõistlusi toimus jalgpallimängudest harvem ja kõige tähtsam kodune jõuproov – Eesti meistrivõistlused – peeti kahel–kolmel päeval. Ajakirjandus polnud publikuarvu märkimisel erinevalt jalgpallist järjekindel. Tõenäoliselt oli põhjus selles, et suuremal pealtvaatajate arvul oli suurem uudisväärtus. Jalgpalli puhul toodi publikuarv sageli välja ka hiljem ilmunud trükistes. Kergejõustikus pälvisid suurimat publikuhuvi rahvusvahelised võistlused, milleks olid peamiselt maavõistlused. Eesti pidas kodupubliku ees 13 maavõistlust. Ka nende puhul oli ajakirjandus publiku arvu avaldamisel ebajärjekindel. Kergejõustiku maavõistlused kestsid kaks päeva ja kui esimese päeva publikuarvu kohta infot siiski anti, siis teise päeva kohta see sageli puudus.

1930. aastal Tallinnas toimunud Eesti–Läti–Poola maavõistluse esimesel päeval oli Vaba Maa andmetel 2000 pealtvaatajat⁸¹ ja teisel päeval Postimehe järgi esimese päevaga võrreldes “arvurikkam pealtvaataja kogu”⁸². Teised suuremad päevalehed publiku arvu ei märkinud, nagu see oli ka kuu aega hiljem toimunud maavõistlusel Jaapaniga. Vaid Kaja

⁷⁸ “Jalgpalliparlament tegi oma töö”, *Päevaleht*, 23.02.1932, 4.

⁷⁹ Näiteks 2000 pealtvaatajat 08.05.1921 toimunud mängul Sport–Helsingi JK (“Eilane jalgpallivõistlus”, *Päevaleht*, 09.05.1921, 1); 3000 pealtvaatajat 08.07.1926 TJK–Stokholmi Kamraterna mängul (Toomas Kivi “Stokholmi Kamraterna–TJK 3:2”, *Päevaleht*, 10.07.1926, 5; “Kamraterna” võitis TJK”, *Rahvaleht*, 10.07.1926, 8); 2500–3000 pealtvaatajat 12.07.1934 Spordi ja Estonia mängus Hammarby IF vastu (“Hammarby I. F.–V. S. Sport 1:0”, *Päevaleht*, 13.07.1934, 4; “Hammarby võitis Spordi”, *Vaba Maa*, 13.07.1934, 4; “Hammarby”–“Sport” 1:0”, Kaja, 13.07.1934, 8). Lisaks klubidele kogusid kuni mõni tuhat pealtvaatajat ka Eesti koondise mängud välismaa klubide vastu, näiteks 2000–2500 pealtvaatajat 08.08.1939 Praha Sparta vastu (“Südi vastupanu Praha Spartale”, *Päevaleht*, 09.08.1939, 5; “Sparta võitis Tallinnas 3:1”, *Uus Eesti*, 09.08.1939, 2; “Ka Tallinnas kaotus 1:3”, *Rahvaleht*, 09.08.1939, 6); Tallinna koondise mängud välismaa linnade või klubide vastu, näiteks 3000–4000 pealtvaatajat 17.06.1937 Budapesti Budafoki vastu (“Budafok võitis Tallinna 2:1”, *Päevaleht*, 18.06.1936, 4; “Budafok–Tallinna koondus 2:1”, *Vaba Maa*, 18.06.1936, 4); ja Eesti B-koondise mängud, näiteks 2000–3000 pealtvaatajat 16.08.1933 Soome B-koondise vastu (“Soome võitis Eesti 2:1 mõlemal rindel”, *Päevaleht*, 17.08.1933, 4; “Soome võit kahel rindel”, *Vaba Maa*, 18.08.1933, 2).

⁸⁰ “Üle 80.000 pealtvaataja jalgpallivõistlustel”, *Eesti Spordileht*, 2 (1939), 53.

⁸¹ “Eesti–Poola–Läti”, *Vaba Maa*, 22.06.1930, 2.

⁸² “Saatuse käsi kolmikmaavõistlusel”, *Postimees*, 23.06.1930, 1.

kirjutas, et Eesti-Jaapani maavõistluse esimesel päeval oli Kadriorus 2000 pealtvaatajat,⁸³ teise päeva publikuarvu ajalehed ei märkinud. 1931. aasta maavõistlusel Lätiga Tallinnas märkis Päevaleht: “Võistluse alguseks kogus pealtvaatajaid üle 2000, missugust arvu harva Tallinna kergejõustiku võistlustel näha võib.”⁸⁴ Ka teisel päeval oli 2000 pealtvaatajat.⁸⁵ 1933. aasta maavõistlusel Läti vastu oli esimesel päeval müüdnud 1600 piletit ja ligi 400 inimest olid sisse saanud priipääsmetega ning Päevaleht tegi järelduse, et staadionil oli üle 2000 pealtvaataja.⁸⁶ Sama arvu käis välja Vaba Maa.⁸⁷ 2000 pealtvaatajat oli Päevalehe hinnangul ka teisel päeval,⁸⁸ Vaba Maa pakkus arvuks 2500.⁸⁹ Järgmisel aastal Eesti-Soome maavõistlusel ajakirjandus publiku arvu ei avaldanud. Vaid Postimees märkis, et “publiku huvi maavõistluse vastu oli vähene”.⁹⁰

1935. aastal toimus Tallinnas Eesti-Läti-Poola kolmikmaavõistlus, mida vaatas avapäeval 4000⁹¹ ja teisel päeval 3000 pealtvaatajat.⁹² Aasta hiljem Eesti-Soome maavõistluse avapäeval oli kohal 3000 pealtvaatajat,⁹³ teise päeva kohta andmed puuduvad. Samal aastal võisteldi Lätiga Tartus. Postimees kirjutas, et avapäeval oli “mitu tuhat” pealtvaatajat,⁹⁴ Päevaleht pakkus esialgu, et neid oli üle 1000,⁹⁵ aga parandas siis, et ikkagi 2500 ja järgmisel päeval üle 3000.⁹⁶ Postimehe hinnang teisele päevale oli 3500 pealtvaatajat.⁹⁷

1937. aastal toimus esimene Eesti-Leedu maavõistlus. Postimehe andmetel oli avapäeval 1500 pealtvaatajat.⁹⁸ Teise päeva halb ilm mõjutas Vaba

⁸³ “Maavõistlusel veab Jaapani 38:28”, *Kaja*, 25.07.1930, 5.

⁸⁴ “Eesti-Läti maavõistlus”, *Päevaleht*, 18.07.1931, 1.

⁸⁵ “Eesti võitis maavõistluse”, *Päevaleht*, 19.07.1931, 1.

⁸⁶ “Eesti juhhib maavõistlusel 41:39”, *Päevaleht*, 15.07.1931, 1.

⁸⁷ “Esimesel päeval võitis Eesti”, *Vaba Maa*, 15.07.1931, 1.

⁸⁸ “Rind-rinnaga kuni kaotuseni”, *Päevaleht*, 16.07.1931, 5.

⁸⁹ “Eesti kaotas maavõistluse 77:82”, *Vaba Maa*, 16.07.1931, 2.

⁹⁰ “Soome võitis maavõistluse 119:61”, *Postimees*, 20.08.1934, 3.

⁹¹ “Eesti-Poola rind-rinnaga”, *Päevaleht*, 02.08.1935, 1; “Poola juhhib kolmikmaavõistlust”, *Vaba Maa*, 02.08.1935, 4.

⁹² “Poola võitis napilt Eesti”, *Päevaleht*, 03.08.1935, 6.

⁹³ “A. Viiding ja A. Kuuse kaotasid soomlastele”, *Päevaleht*, 19.06.1936, 1; “Maavõistlus pettumustega”, *Vaba Maa*, 19.06.1936, 2; “Eesti-Soome kahevõitlus staadionil”, *Uus Eesti*, 19.06.1936, 5.

⁹⁴ “Eesti-Läti maavõistlus avati”, *Postimees*, 30.08.1936, 1.

⁹⁵ “Toomsalu Tartus 10,9”, *Päevaleht*, 30.08.1935, 5.

⁹⁶ “Eesti võidupäev kahel rindel”, *Päevaleht*, 31.08.1935, 5.

⁹⁷ “Eesti võitis kergejõustikus Lätit 90:70”, *Postimees*, 31.08.1936, 1.

⁹⁸ “Viiding jälle suurvormis”, *Postimees*, 12.09.1937, 4.

Maa sõnul kaasaelajate hulka sedavõrd, et “pealtvaatajaid tuli tikutulega otsida poolelioleva staadionitribüüni labürintidest”.⁹⁹

1938. aastal oli kolm maavõistlust. Päevalehe ja Uus Eesti järgi oli võistlust Soome vastu esimesel päeval vaatamas üle 3500 inimese,¹⁰⁰ Postimees pakkus, et neid oli “3000 ümber”.¹⁰¹ Teise päeva kohta andmed puuduvad. Maavõistlusel Ungari vastu oli mõlemal päeval kohal 2000 inimest,¹⁰² teisel ehk pisut vähemgi.¹⁰³ Võistlust Läti vastu jälgis Päevalehe teatel mõlemal päeval paar tuhat pealtvaatajat,¹⁰⁴ Uus Eesti pakkus vastavalt 2000¹⁰⁵ ja 2500. 1939. aasta maavõistlusel Leedu vastu oli avapäeval 1500 pealtvaatajat.¹⁰⁶ Teine võistluspäev lõppenud aga “väheste pealtvaatajate” ees.¹⁰⁷

Seega on teada 13 maavõistluse 26 võistluspäevast 19 publikuarv. Neljal juhul pakkusid ajalehed arve, mis erinesid 500 inimese võrra. Mõnel juhul pakuti umbmäärasemalt võimalik publikuarvu vahemik: rohkem kui x arv või vähem kui x arv. Kui esimesel juhul (ajalehed pakkusid konkreetseid arve, mis erinesid) võtame aluseks suurema pakutud arvu ja teisel juhul (publiku hulka pakuti umbmääraselt) jääme x arvu juurde, käis 19 võistluspäeval tribüünidel 45 500 pealtvaatajat. See teeb keskmiseks publikuarvuks 2395. Me ei tea publikuarve seitsme võistluspäeva kohta, aga mõne kohta neist on teada, et publikut oli vähe. Tõenäoliselt oli vähe publikut ka nendel võistluspäevadel, mille kohta publikust üldse ei kirjutatud.

Seega peaks keskmine publikuarv Eesti kodus peetud kergejõustiku maavõistlustel olema mõnevõrra väiksem kui 2395. Igal juhul jääb ka arv 2395 rohkem kui kaks korda alla jalgpallimaavõistluste keskmisele külas-tatavusele (5333). Kergejõustikuvõistluste publikurekord kahe maailmasõja vahel on 6000 pealtvaatajat, kelle meelitas staadionile maailmakuulus Paavo Nurmi.¹⁰⁸

Võrreldes kergejõustikuga võistlevad sportmängude harrastajad puhtspetsiifiliselt rohkem. See tähendab ka suuremat vaatajaskonda. Samuti

⁹⁹ “E. Äärma 395 ja sprinterid 4 x 100 m 43,1”, *Vaba Maa*, 12.09.1937, 10.

¹⁰⁰ “A. Kreek kuuli 15,81, R. Toomsalu kaugust 7,33”, *Päevaleht*, 08.07.1938, 8; “Eesti esikohal kolmel alal”, *Uus Eesti*, 08.07.1938, 2.

¹⁰¹ “Soome juhib maavõistlust 59:37”, *Postimees*, 08.07.1938, 5.

¹⁰² “Jooksud töid Ungarile suure võidu”, *Päevaleht*, 18.07.1938, 6.

¹⁰³ “Kaks Eesti rekordit maavõistlustel”, *Uus Eesti*, 18.07.1938, 1.

¹⁰⁴ “Napp alg-edu Läti ees”, *Päevaleht*, 26.07.1938, 6; “Läti võideti kümne punktiga”, *Päevaleht*, 27.07.1938, 3.

¹⁰⁵ “Üllatusvõite ja üllatuskaotusi”, *Uus Eesti*, 26.07.1938, 2; “Eesti võitis Läti 10 punktiga”, *Uus Eesti*, 27.07.1938, 2.

¹⁰⁶ “Kreek uuesti 16,28”, *Päevaleht*, 12.07.1939, 1; “A. Kreek kuuli 16,28! E. Nurk 400 m 50,31”, *Uus Eesti*, 12.07.1939, 2.

¹⁰⁷ “Suurim võit Leedu üle”, *Päevaleht*, 13.07.1939, 7.

¹⁰⁸ “6000 pealtvaatajat imetles Nurmi jooksu”, *Päevaleht*, 01.08.1926, 5.

on näiteks jalgpallivõistlust võrreldes kergejõustikuvõistlusega lihtsam korraldada: viimase tarvis on vaja rohkem varustust, kohtunikke ning korralduslikku võimekust, et erinevad distsipliinid algaksid õigeaegselt ja sportlased ei jääks üksteisele jalgu.

Korv- ja võrkpalli publikuhulka piiras asjaolu, et mängiti pisikestes võimlates, mis mahutasid maksimaalselt üle poole tuhande pealtvaataja. Ka riikliku iseseisvuse kaotuse eel 1939. aastal polnud Eestil kaasaegset spordihoonet ning Eesti-Läti korvpalli maavõistlusel Kadrioru tennisehallis oli 560 pealtvaatajat.¹⁰⁹ Sama palju publikut – pool tuhat – oli Tartu Ülikooli võimlas 1939. aasta veebruaris toimunud Tartu-Riia linnavõistlusel.¹¹⁰ Need kaks olid kahe linna suurimad võistluspaijad korv- ja võrkpalli jaoks.

Korvpallis tekitas 1930. aastatel palju segadust pikkuse piirang: mõne võistluse juhend sätestas, et osaleda tohivad kuni 190 cm pallurid. Korvpallile ei tulnud kasuks ka asjaolu, et rahvusvaheliselt kasvas see kaheharuliseks: spordiala tipptaset esindav Ühendriikide profikorvpall ja muu maailm. Ühendriikide profid MM-võistlustel ei osalenud, olümpiamängudele lubati nad alles 1992. aastal. Eestis kuulusid korv- ja võrkpall ühisesse alaliitu ja 1930. aastatel tekkis omavaheline rivaalitsemine: võrkpalli sooviti suruda suviseks alaks,¹¹¹ et korvpall saaks talvel maksimaalset tähelepanu, ja 1939. aastal võetigi vastav otsus vastu.¹¹²

Jalgpalli ja kergejõustiku publikuhulgaga ei suutnud konkureerida ka teised spordialad. Populaarset raskejõustikku (maadlus, tõstmine, poks) harrastati samuti võimlates. Kui Tallinnas Estonia kontserdisaalis peeti 1938. aastal Kreeka-Rooma maadluse EM-võistlused, mahtus publikut saali tavapärasest rohkem: võisteldi neljal päeval, kusjuures pileteid müüdi eraldi hommikustele ja õhtustele võistlustele, kokku 5231 piletit. Sealjuures oli õhtuste võistluste publikuarv 708–1197.¹¹³

Majanduslik toimetulek

Kuni jalgpalliliidu asutamiseni 1921. aasta detsembris ei olnud jalgpallurid oma teenitud raha peremehed ka iseseisvas Eestis. Nii näiteks planeeris Eesti Spordiliit Eesti jalgpallikoondisele kaht mängu septembri keskel Tallinna saabuva Inglise sõjalaevade meeskonnaga, et parandada oma rasket rahalist seisukorda ning lubas suuremeelselt kolmanda mängu inglastega

¹⁰⁹ *Korvpall*, 73; “Maavõistluse võitis Läti 47:33”, *Päevaleht*, 20.02.1939, 7.

¹¹⁰ “Tartus korvpalliviik Lätiga”, *Päevaleht*, 20.02.1939, 7.

¹¹¹ RA, ERA.1327.1.7, l. 18: Eesti Käsipalli Liidu ringkiri oma liikmetele, 12.04.1935.

¹¹² “Korv- ja võrkpalli hooajad lahutatakse üheks aastaks”, *Postimees*, 13.11.1939, 5.

¹¹³ “Euroopa maadlusesivõistluste puudujääk 3374 krooni”, *Postimees*, 07.07.1938, 7.

pidada TJK-l¹¹⁴ – jalgpalliklubi sai piletiraha endale. Tegelikult toimus inglasega kaks mängu: ühe pidas koondis ja teise TJK.

Pärast jalgpalliliidu asutamist olukord muutus. Nüüd sai raha teenida jalgpalli hüvanguks, mis vahel tõi kaasa arusaamatusi ja omavahelisi nagelemisi. 1924. aasta Pariisi olümpiamängudele sõites ja sealt naastes pidas jalgpallikoondis mitmeid mängu Saksamaa ja Hollandi klubidega ning mängiti ka Tallinna-Budapesti linnavõistlus Ungari pealinnas. Olümpiamängude turniirist asemikkude kogul ehk volikogul aru andes kurtis Aleksander Lugenberg (Mändvere), et kuna osaleti raha pärast ja soovist katta kulusid, mängisid jalgpallurid nendel kohtumistel vaimustuset.¹¹⁵ Gustav Vain toonitas: “Mängijaid veetud kui toorest, kaubeldud liha, kes said suuri päevarahasid.”¹¹⁶ Jalgpalliliit polnud rahul, et kogu asjaajamine oli olümpiakomitee käes ning nende esindajale Lugenbergile tehti takistusi kaasasõiduks ja ta ühines meeskonnaga jalgpalliliidu nõudmisel.¹¹⁷ Olümpiakomitee esindaja Fiskari kõrval korraldas asju ka ungarlasest treener Ferenc Konya, kes sai suuri protsente tema kaasvahendusel peetud mängude pealt. “Kõike seda pidi EJK-u esitaja kõrvalt vaatama, kuna tal puudusid laiemad õigused,”¹¹⁸ märgiti asemikkude kogul. Palluritele makstud päevarahade tõttu oletati, et tegemist võib olla isegi peidetud professionaalsusega.¹¹⁹ Tegemist oli tõsise süüdistusega, sest ajastule olid omased amatörismiideaalid ja raha eest sportimist ei peetud heaks tooniks. Esimene jalgpalli profiliiga Mandri-Euroopas loodi alles 1924. aasta sügisel Austrias.

Jalgpalli suhteline jõukus avaldus ka väiksemates kohtades. Võru Ilmarise jalgpallurid müüsid mitu korda rohkem pileteid kui sama spordiseltsi teiste alade tegijad ega soovinud teenitud sissetulekut jagada. Nii muudeti 1927. aastal asutatud spordiselts 1934. aastast jalgpalliklubiks Ilmarine.¹²⁰ Tõsi, kolm aastat hiljem muutus Ilmarine jalgpalliklubist jälle spordiklubiks, et “edaspidi asutada sektsioone ka teiste spordialade harrastamiseks.”¹²¹

1920. aastatest puudub adekvaatne võrdlusmaterjal eri spordialade rahaliste vahendite ja võimekuse kohta. Osade alade puhul on see ka mõistev seoses nende suhtelise noorusega: näiteks käsipalliliit suutis korv- ja

¹¹⁴ -ksk-, “Tallinna jalgpalliklubi võistleb inglasega”, *Päevaleht*, 01.09.1921, 3.

¹¹⁵ RA, ERA.1328.1.7, l. 18–18p: Eesti Jalgpalli Liidu asemikkude kogu erakorralise koosoleku protokoll nr 11, 29.06.1924.

¹¹⁶ *Ibid.*, 18p.

¹¹⁷ RA, ERA.1328.1.7, l. 18: Eesti Jalgpalli Liidu asemikkude kogu erakorralise koosoleku protokoll nr 11, 29.06.1924.

¹¹⁸ *Ibid.*, 18p.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ Priit Lööper, *Künklik teekond. 90 aastat Võrumaa jalgpalli* (Priit Lööper, 2016), 14.

¹²¹ *Ibid.*, 93.

võrkpallimeistrivõistlused järjepidevalt käivitada alles 1927. aastast. Spordialade majanduslikku suutlikkust on raske võrrelda ka juba viidatud põhjusel: kuni 1933. aastani ühendas Ekraveliit peamisi individuaalalasisid.

Jalgpalliliidu kohta on teada, et 1923. aastal oli selle eelarve 1 030 000 marka,¹²² 1925. aastal 2 450 000,¹²³ 1926. aastal 1 429 100 marka¹²⁴ ja aasta hiljem 1 915 500 marka.¹²⁵ 1924. aasta Eesti meistrivõistlused andsid 389 073 marka¹²⁶ ja Eesti-Türgi maavõistlus 566 000 marka puhastulu.¹²⁷ Ekraveliitu 1924. aasta käive oli 2 402 304 marka, puudujääk oli 112 726 marka.¹²⁸

Alates 1935. aastast hakkas “Eesti kehakultuuri aastaraamat” avaldama seitsme suurema alaliidu arvete seisu ning andmeid kulude-tulude ehk kasude-kahjude kohta (vt tabel 3). Andmed näitavad jalgpalli rahalist ülekaalu teiste alade suhtes. Vaid 1937. aastal olid Maadlus-, Poksi- ja Tõsteliidu (tabelis on kasutatud nime Raskejõustikuliit – I. S.) rahalised näitajad kõrgemad, mis tulenes 1938. aastal Tallinnas toimunud Kreeka-Rooma maadluse EM-võistluste ettevalmistusest. Nimelt kestis maadluse, poksi ja tõstmise hooaeg sügisest kevadeni ja ka alaliidu majandusaasta oli vastavalt kohandatud. Nii sattus maadluse 1938. aasta Tallinnas korraldatud EM Eesti spordi kontekstis 1937. aasta reale. Kui see olnuks 1938. aasta arvestuses, jäänuks see jalgpalliliidu näitajate varju, sest samal aastal Tallinnas toimunud Balti turniiri kolm mängu tõid tribüünidele kokku 24 000 pealtvaatajat, neist piletiga 19 309¹²⁹, ja jalgpalliliidule 3731 krooni puhastulu, kusjuures kogu aasta tulu oli 13 996 krooni.¹³⁰

Järsk bilansi ning tulude/kulude tõus toimus 1938. aastal: lisaks Balti turniiri edule olid majanduslikult kasumlikud ka Tallinnas Lätiga peetud maavõistlus, mida vaatas ligi 10 000 pealtvaatajat ja mängu puhastulu oli 3596 krooni, ning maavõistlus Norra vastu, mida Oslos vaatas 19 200 inimest ja mis tõi Eesti alaliidule sisse 2538 krooni.¹³¹ Teiste mängude sissetulekud olid väiksemad, miinusesse jäi jalgpalliliit ainult Kaunases

¹²² RA, ERA.1328.1.7, l. 5p: Eesti Jalgpalli Liidu asemikkude kogu koosoleku protokoll nr 4, 11.03.1923.

¹²³ “Eesti Jalgpalliliidu 1925. a. eelarve”, *Eesti Spordileht*, 04.02.1925, 6.

¹²⁴ RA, ERA.1328.1.7, l. 39p–40p: Eesti Jalgpalli Liidu asemikkude kogu erakorralise koosoleku protokoll nr 18, 14.03.1926.

¹²⁵ RA, ERA.1328.1.8, l. 175–176: Eesti Jalgpalli Liidu juhatuse koosoleku protokoll nr 48, 31.01.1927.

¹²⁶ “1924. a. jalgpalli esivõistluste aruanne”, *Eesti Spordileht*, 04.02.1925, 6.

¹²⁷ “Suuremaks jalgpallivõistluseks Eestis”, *Eesti Spordileht*, 26.02.1925, 6.

¹²⁸ “Ekraveliidu aastakoosolek”, *Eesti Spordileht*, 05.03.1925, 5.

¹²⁹ “Kirjuid kilde”, *Eesti Spordileht*, 9 (1938), 261.

¹³⁰ “Üksmeelne jalgpalliparlament”, *Päevaleht*, 20.02.1939, 7; “Balti turniir jättis 3731 kr. puhast”, *Rahvaleht*, 14.02.1939, 6.

¹³¹ “Üksmeelne jalgpalliparlament”, 7.

toimunud maavõistlusel Leedu vastu – 392 krooniga.¹³² 1938. aastal tõi ka Kasvatustfond tulu 2198 krooni, millest 894 krooniga toetati jalgpalliklubisid.¹³³ Eraldi toetati ka paremaid provintsi-jalgpalliklubisid, nagu nimetati väljaspool Tallinnat asuvaid meeskondi, peamiselt Tartu, Narva, Pärnu ja Viljandi, mis said talviste treeningkulude katteks 780 krooni.¹³⁴

Jalgpalliliidu suhteliselt head seisu näitab 1923. aasta asemikkude kogu otsus volitada juhatust andma Kadrioru staadioni ehitamiseks Eesti Spordi Keskliidule laenu ühe miljoni marga suuruses ning puudujäägi korral toetada spordi keskliitu 500 000 margaga Kadrioru staadioni ehitamisel. Seltsamal koosolekul otsustati “jõudumööda” toetada ka Eesti Spordi Keskliidu väljaannet Eesti Spordileht.¹³⁵ Aasta hiljem augusti keskel otsustas juhatus toetada Eesti Spordilehte erinumbri jaoks ühekordselt 5000 margaga ja saata keskliidule tasuta 500 numbrit¹³⁶ ning asemikkude kogu sama väljaannet 50 000 margaga, kui “rahaline seisukord seda lubab”.¹³⁷ Seoses nii suure toetusega spordiväljaandele ilmutas juhatus vastumeelsust tasuta väljaandes avaldatud jalgpalliliidu ametlike teadaannete eest, sest väljaannet toetati ka kuulutuste avaldamisega.¹³⁸

Samas paluti ja oodati rahalist vastutulekut ka Eesti Spordi Keskliidult. 1924. aastal palus jalgpalliliit kustutada oma 165 922,50-margane võlg keskliidu ees, kohustudes selle summa ulatuses saatma maakondadesse õpetajaks oma parimaid mängijaid.¹³⁹ Aasta hiljem tänati keskliitu 174 527-margase võlasumma kustutamise eest¹⁴⁰ ning jalgpalliliidu juhatus otsustas paluda keskliidult 25 000 marga suurust toetust või äraütlemisel laenu.¹⁴¹

Eesti Käsipalli Liit pöördus 1925. aastal Eesti Jalgpalli Liidu poole palvega saada laenuks 10 000 marka, et sõita Riiga Eesti-Läti maavõistlusele

¹³² “Balti turniir jättis 3731 kr. puhast”, 6.

¹³³ “Üksmeelne jalgpalliparlament”, 7.

¹³⁴ “780 krooni provintsi jalgpalliseltsidele”, *Rahvaleht*, 25.03.1939, 6.

¹³⁵ RA, ERA.1328.1.7, l. 6: Eesti Jalgpalli Liidu asemikkude kogu protokoll nr 4, 11.03.1923.

¹³⁶ RA, ERA.1328.1.8, l. 26: Eesti Jalgpalli Liidu juhatuse koosoleku protokoll nr 50, 18.08.1924.

¹³⁷ RA, ERA.1328.1.7, l. 22p: Eesti Jalgpalli Liidu asemikkude kogu erakorralise koosoleku protokoll nr 12, 31.08.1924.

¹³⁸ RA, ERA.1328.1.8, l. 32p: Eesti Jalgpalli Liidu juhatuse koosoleku protokoll nr 54, 08.09.1924.

¹³⁹ RA, ERA.1328.1.8, l. 2p: Eesti Jalgpalli Liidu juhatuse koosoleku protokoll nr 32, 04.06.1924.

¹⁴⁰ RA, ERA.1328.1.8, l. 93p: Eesti Jalgpalli Liidu juhatuse koosoleku protokoll nr 31, 27.07.1925.

¹⁴¹ RA, ERA.1328.1.8, l. 112p: Eesti Jalgpalli Liidu juhatuse koosoleku protokoll nr 50, 14.12.1925.

ja Tallinna-Riia linnavõistlusele.¹⁴² Korvpallurid pidid reisima osaliselt omal kulul. Näiteks nii käis Tartu üliõpilaskonna meeskond 1933. aastal ülemaailmsel universiaadil Torinos, kust naasti kolmanda kohaga.¹⁴³ Käsipallurid otsisid aasta hiljem maavõistluspartnereid Poola, Tšehhoslovakkia, Prantsusmaa, Šveitsi, Itaalia, Ungari ja Leedu näol, kuid kokkuleppele ei jõutud majanduslike tingimuste osas, sest eestlased taotlesid vastuvõtjatelt toitlustamist, majutamist ja sõidukulude katmist konkreetse riigi piires.¹⁴⁴ Rahvusvahelisi suhteid takistas ka Eesti mittekuulumine 1932. aastal loodud ülemaailmsesse korvpalliliitu (FIBB, hiljem FIBA), sest Eesti pidas liikmemaksu liiga kõrgeks.¹⁴⁵ Rahalistel põhjustel loobus Eesti esimestest korvpalli EM-võistlustest Genfis, sest koos osavõtikutsega sai meie käsipalliliit lepingu, kus nõuti 500 Šveitsi franki osavõtutasu, 100 franki garantiimaksu ning majutamiskuludeks seitse franki ööpäevas iga mängija kohta.¹⁴⁶

Jalgpalli suuremat populaarsust ja paremat majanduslikku seisu võrreldes teiste sportmängudega seletab ka ajaline edumaa: kui Eesti jalgpalli sünniaasta on 1909, siis võrkpallil 1919 ja korvpallil 1920. See oli tingitud ka kahe viimatimainitud ala rahvusvahelisest “noorusest”: korv- ja võrkpall loodi alles 19. sajandi viimasel kümnendil. Korvpallis asutati rahvusvaheline alaliit 1932. aastal, esimene rahvusvaheline tiitlivõistlus (EM) toimus 1935. aastal (MM 1950) ja olümpiakavva võeti korvpall 1936. aastal. Võrkpalli rahvusvaheline alaliit loodi 1947. aastal, esimene tiitlivõistlus (EM) peeti 1948. aastal (MM 1949) ja olümpiakavva võeti ala 1964. aastal. Võrdluseks: FIFA loodi 1904, esimene rahvusvaheline tiitlivõistlus (Lõuna-Ameerika meistrivõistlused) peeti 1916. aastal (MM 1930, EM 1960) ning olümpiaalaks sai jalgpall esimest korda 1900. aastal. Korvpalli ja eriti võrkpalli väiksem rahvusvaheline konkurents võrreldes jalgpalliga tähendas vähemaid mängu ja väiksemat sissetulekut.

Ka Eesti Jalgpalli Liit püüdis leida lisisissetulekuallikaid ja raskele ainelelise olukorrale viidates pöördus 1939. aastal majandusministri poole pika kirjaga, milles paluti luba luua jalgpallitotalisaator.¹⁴⁷ Iseseisvuse kaotus ei lubanud seda plaani edasi arendada, kuid võib eeldada, et suurima

¹⁴² RA, ERA.1327.1.8, l. 7: Eesti Käsipalli Liidu juhatause koosoleku protokoll nr 8, 22.12.1924.

¹⁴³ *Korvpall*, 53.

¹⁴⁴ *Korvpall*, 59.

¹⁴⁵ RA, ERA.1327.1.93, l. 9: EKL peasekretär Richard Masti palve FIBB peasekretär William Jonesile vähendada Eesti liikmemaksu liikmeksastumise korral. [Dateerimata, tõenäoliselt 1934. aasta teine pool].

¹⁴⁶ *Korvpall*, 60.

¹⁴⁷ RA, ERA.1328.1.1, l. 108–111: Eesti Jalgpalli Liidu kiri majandusministrile lubada luua üleriigiline jalgpallitotalisaator, mille tulud kuulusid jalgpallisportile, 25.10.1939.

publikualana oleks jalgpalli rahaline jõukus jalgpalliennustamise sisseviimisega teinud alaliidu võrreldes teistega majanduslikult veelgi võimekamaks.

Jalgpall paistis silma nii koondist kui ka meie parimaid klubisid treevivate välistreenerite poolest, mis näitab, et nende palkamine oli rahaliselt võimalik. 1921. aastal oli esimeseks välistreeneriks soomlane Verner Eklöf, kes mängis ka ise kaasa Tallinna Spordis ning kalevlastele andis juhiseid teine soomlane U. Malten.¹⁴⁸ 1921. aastal asutatud TJK esimene treener oli küll 1920. aasta maratonijooksu olümpiahõbe Jüri Lossmann, kes pidas seda ametit ilma tasu saamata vaheaegadega kolm aastat,¹⁴⁹ aga 1922. aastal jõudis paar kuud TJK palgaliseks treeneriks olla Ungarist pärit Franz von Voggenhuber, kes läks klubile maksma 60 000 marka ja kelle tööga rahule ei jäädud.¹⁵⁰ Samal aastal palkas jalgpalliliit treeneriks austerlase Hans Lustigi.¹⁵¹ 1923. aastal juhendas kalevlasi austerlane Max Adler¹⁵² ja TJK palkas endale samal aastal sakslase Willy Knesebäcki, kelle kolmeosalise "Jalgpalli õpetuse" Harald Tammer 1926. aastal eestikeelsena kirjastas.¹⁵³ Koondise treeneritena tegutsesid 1920. aastatel ka ungarlased Ferenc Konya, Imre Nagy ja Antal Mally ning 1930. aastatel austerlane Fritz Kerr ja uuesti Antal Mally.¹⁵⁴

Ungari ja Austria olid kahe maailmasõja vahel ja eriti 1920. aastatel Mandri-Euroopa tugevaimad jalgpallimaad. Austria moodustas profiliiga 1924.¹⁵⁵, Tšehhoslovakkia 1925. ja Ungari 1926. aastal.¹⁵⁶ Need olid esimesed profiliigad väljaspool Suurbritanniat. Toonased Eesti Jalgpalli Liidu palgal olevad treenerid tegelesid koondise kõrval ka pealinna tugevamate klubide treenimisega.

Jalgpall sai majanduslikult tugevalt jalad alla 1930. aastatel ja sellele aitasid kaasa populaarsed Balti turniirid, mis igal kolmandal aastal toimusid Eestis. 1931. aastat (sel aastal toimus Balti turniir Tallinnas) Eesti

¹⁴⁸ *Jalgpall. Minevikust tänapäevani*, koost Lembit Koik (Tallinn: Eesti Raamat, 1970), 192.

¹⁴⁹ "Tagasivaatlikku", *Tallinna Jalgpalli Klubi 15* (Tallinna Jalgpalli Klubi väljaanne, mai, 1936), 21–26 (22–23); Oskar Raudsepp, "Tahe võidab raskused" (Tallinna Jalgpalli Klubi väljaanne, mai 1936), 33.

¹⁵⁰ "TJK trainer", *Kaja*, 26.6.1922, 5; "TJK trainer Voggenhuber", *Päevaleht*, 05.07.1922, 5.

¹⁵¹ "Eesti jalgpalliliidu koondud meeskond", *Päevaleht*, 16.07.1922, 3.

¹⁵² "Max Adler", *Päevaleht*, 29.09.1923, 7.

¹⁵³ *Jalgpall*, 193.

¹⁵⁴ *Norge (1908–1940) Suomi (1911–1940) Eesti (1920–1940). Full internationals*. International Federation of Football & Statistics (IFFHS, 2000), 100–157.

¹⁵⁵ David Goldblatt, *The Ball is Round. A Global History of Football* (London: Viking Penguin Books, 2006), 193.

¹⁵⁶ VicDuke, Liz Crolley, *Football Nationality and the State* (Longman, 1996), 87.

kehakultuuri aastaraamatus kommenteerides tõdes jalgpalliliidu asjaajaja Albert Luht, kes oli ühtlasi ka käsipalliliidu asjaajaja ning nimetatud kogumiku koostaja, et kahe aasta jooksul on 5300-kroonisest võlast jäänud alles vaid 700 ja sellegi kattteks on sularaha reserv olemas: “Aastast-aastasse liitu rõhunud majanduse raske koorem, mis tihti ei lubanud algatada nii mõndagi üldiselt tarvilikku kava, on haihtunud.”¹⁵⁷ Luht kirjutab, et kuigi see ei kuulu alaliidu otseste ülesannete hulka, asuti juba 1931. aastal majanduslikust edust kannustatuna korraldama jalgpallikursusi algajatele Tallinnas, Tartus, Narvas, Võrus, Tapal, Rakveres, Viljandis, Lohusuus, Mustvees ja “esmakordselt liit võtab enda kanda osa kuludest”.¹⁵⁸ 1932. aastal lubab Luht veelgi suuremat haaret koos treener-massööriga koondise ja kõigi meistrisarja meeskondade tarvis, samuti kursusi noortele, juhendajat Tallinna väikeseltsidele ja üle-eestilist alalist treenerit, kes jagab õpetust kohapeal, ning suvepuhkuste ajal rahvuskoondise mängijate järjekordseid õppekü-laskäike provintsi.¹⁵⁹

Kui jalgpalli nimetatakse spordimaailma suhtes sageli riigiks riigis, siis nõnda oli see ka Eestis. Juba 1925. aastal kerkis Eesti Jalgpalli Liidu asemikkude kogus üles küsimus, kas jätkata Eesti Spordi Keskliidu liikmena. Selle üle peeti hääletus, mille tulemuseks oli otsus jääda liikmeks ja maksta keskliidule 10% oma sissetulekutest.¹⁶⁰ Erinevalt teistest aladest polnud keskliidu tugi jalgpallile sedavõrd oluline ja sageli oldi hoopis abistaja rollis.

Meediakajastus

Spordialade kajastatuse tulemused saime kontentanalüüsi teel ja tulemused on toodud tabelis 2. Veenva ülekaaluga on teistest spordialadest kõige rohkem esindatud jalgpall ja kergejõustik. Aastatel 1921, 1925 ja 1930 on enam kajastusi jalgpallil, kuid aastatel 1935 ja 1939 on esikohale tõusnud kergejõustik. Eesti-aineliste kajastuste arvult on jalgpall esikohal kõigil vaadeldud viiel aastal. Eesti-aineliste kajastuste arvult on jalgpall esikohal kõigi viie aasta lõikes Päevalehes ja Vabas Maas, Postimehes on seis võrdsem. Eristatud on lühiuudist, laiendatud uudist, reportaazi ja muud žanri. Kolmest esimesest kõige informatiivsem ja seega väärtuslikum on reportaaž, mis pühendas sündmusele kõige enam ruumi ja andis toimumust

¹⁵⁷ Albert Luht, “Jalgpalliliidu edukas hooaeg”, *Eesti 6. kehakultuuri aastaraamat*, toim Albert Luht (Tallinn: Eesti Spordi Keskliidu Kirjastus, 1932), 122–126 (122).

¹⁵⁸ *Ibid.*, 123.

¹⁵⁹ *Ibid.*

¹⁶⁰ RA, ERA.1328.1.8, l. 26: Eesti Jalgpalli Liidu asemikkude kogu protokoll nr 16, 22.02.1925.

mitmekülgse ülevaate. Järgnesid laiendatud uudis ja lühiuudis. Muud žanrid olid enamasti ka väärtuslikud, sest tegemist oli kas juhtkirja, följetoni, ulatuslikuma ülevaatega spordiala olukorrast vms.

Jalgpalli ja kergejõustiku võrdluses on selges ülekaalus jalgpallivõistluste reportaažid (272 : 84). Vaid aastatel 1921 ja 1925 esineb Postimehes rohkem kergejõustiku reportaaže. Jalgpalli laiendatud uudiste arv ületab kergejõustiku näitaja 11 juulil 15-st. Vastupidine tulemus esineb Vabas Maas 1935. aastal ning Postimehes 1921., 1925. ja 1930. aastal. Jalgpalli lühiuudise arv ületab kergejõustiku näitaja 13 korral 15-st: eranditeks Postimees 1930. ja Vaba Maa 1935. aastal. Muu žanri tulemusi on mõjutanud üks kõrvalekalle 1935. aasta Postimehes, kus kergejõustiku kajastus edestab jalgpalli 21 : 2. Kokkuvõttes on viiel aastal uuritud kolmes (koos Uus Eestiga neljas erinevas) väljaandes enim muu žanri tekste kergejõustiku kohta (38 : 31), kuid üksikute aastate ja väljaannete lõikes on jalgpall olnud suurema kajastuste arvuga: jalgpall on saanud suurema kajastatuse seitsmel korral, kergejõustik neljal korral ja neljal korral on olnud seis võrdne. See anomaalia on seletatav kergejõustiku iseloomuga: ala koosneb paljudest jooksudistantsidest, hüppe- ja heitedistsipliinidest ning juhtkirjades, följetonides ning spordi üldteemasid käsitlevates ja muu žanrimääratluse alla kuuluvates tekstides oli sageli mainitud mõni nimetatud distsipliinidest (erinevad jooksudistantsid, hüppe- ja heiteliigid), mis andis kergejõustikule laiemat kajastust.

Fotode ja illustratsioonide arvult ületab jalgpall kergejõustikku ainult Päevalehes. Vabas Maas ja Postimehes on kergejõustiku ülekaal veenev (vt lisa 10). 1930. aastatel tõsis fotode arv sporditekstide kõrval. Kuigi Eestiaineliste jalgpallitekstide arv oli suurem Eestiaineliste kergejõustikutekstide arvust, oli fotosid ja muid illustratsioone kergejõustikutekstide kõrval rohkem. Selle põhjuseks oli tõenäoliselt asjaolu, et individuaalalade kajastustes ilmus ajakirjanduses rohkem portreefotosid kui sportmängude tekstide juures. Individuaalalade sportlastest ilmus palju näopilte või olid nad staadionil staatilises poosis. Sportmängus, kus pallurid on pidevas liikumises, oli toonase fototehnikaga raske teha pilte mängusituatsioonidest. Heaks näiteks on laskmine, mis kujunes 1930. aastate lõpus MM-võistluste medalirikkaimaks alaks. 1939. aasta juulikuu Päevalehes ilmus MM-edu kirjeldavate artiklite kõrval 38 fotot meie laskjatest, enamik neist pisikesed portreefotod. Laskmise fotode ja illustratsioonide arv ületas 1939. aasta Päevalehes ka jalgpalli ja kergejõustiku fotode ja illustratsioonide arvu, nagu see oli ka 1935. aasta ajalehes Vaba Maa – põhjuseks samuti laskurite portreefotode avaldamine.

Kokkuvõtteks saab teha järelduse, et kahe maailmasõja vahel olid kaks meedias enimkajastatud spordiala jalgpall ja kergejõustik. 1920. aastatel oli jalgpall enam kajastatud kui kergejõustik, kuid 1930. aastate teisel poolel tõusis ette kergejõustik. Samas kajastati Eesti-ainelist jalgpalli vaadeldud perioodi jooksul rohkem kui Eesti-ainelist kergejõustikku. Viimase ülekaal 1930. aastate lõpus tulenes peamiselt välismaiste võistluste kajastustest, kuid ka Eesti-aineliste kajastuste arvult lähenes kergejõustik jalgpallile. Fotode ja illustratsioonide puhul oli kergejõustikul kajastusi rohkem. Vaadeldud väljaannetest eelistas jalgpalli kergejõustikule kõige enam Päevaleht, sh fotode ja illustratsioonide puhul.

Võrreldes Eesti-ainelisi tekste (lühisuudis, laiendatud uudis, reportaaž, muu žanr), selgub, et jalgpall on pärvinud kergejõustikust süvenenumat tähelepanu: reportaaže ja laiendatud uudiseid, mis võtsid enda alla suurema mahu, oli rohkem. Välismaa tekstidest moodustasid suure enamuse lühisuudised.

Vaadeldud aastakäikude põhjal tuleb välja, et 1930. aastatel tõusid kajastatavate spordialade arv ja maht. Jalgpall ja kergejõustik säilitasid küll oma liidrikoha, kuid senisest enam kajastati korv- ja võrkpalli, maadlust, tõstmist, poksi, laskmist jt alasid.

Lõpetuseks

Võrreldes olemasolevaid andmeid kolme peamise pallimänguala (jalgpall, korvpall, võrkpall) alaliitude liikmeskonna kohta ja võistkondade arvu Eesti meistrivõistlustel, oli jalgpallil harrastajate seas peaaegu neljakordne ülekaal. Suuremate individuaalalade puhul on keeruline eristada nende harrastajate hulka, kuna 1933. aastani kuulusid nad ühisesse alaliitu. Nende liikmete üldarvu põhjal saab siiski kaudselt järeldada, et jalgpall oli suurima harrastajaskonnaga spordiala.

Kõige enam publikut oli sõdadevahelises Eestis jalgpallil, sest suure spordihalli puudumisel said sisetingimustes viljeldavad spordialad võimalatesse mahutada kuni pooltuhat pealtvaatajat. Staadionitel toimunud jalgpalli- ja kergejõustikuvõistlustel oli publikut rohkem jalgpallil, milles toimus ka puhtspetsiifilistel põhjustel rohkem võistlusi.

Alaliitude bilansse ja tulemiarundeid saab korrektselt võrrelda aastate 1935–39 lõikes. Selle põhjal oli Eesti jõukaim alaliit Eesti Jalgpalli Liit.

Viie aastakäigu kontentanalüüsi põhjal selgus, et kaks enimkajastatud spordiala olid jalgpall ja kergejõustik. Sealjuures kasvas kergejõustiku kajastuste hulk 1930. aastate teisel poolel ja ületas jalgpalli näitajad. Samas

oli jalgpalli Eesti-aineliste tekstide hulk kogu uuritud perioodil suurim. Jalgpallialaseid tekste oli kõige rohkem süvenemist nõudvates ajakirjandusžanrites, mis hakkasid ajalehes paremini silma.

Võrreldes teiste sportmängudega oli jalgpallil ajaline edumaa: Eesti Vabariigi loomisajaks oli jalgpalli organiseeritult mängitud juba kümme aastat, aga võrkpalli ja korvpalli sünniaastateks Eestis on aastad 1919 ja 1920. Kaks viimatinimetatud sportmängu olid ka rahvusvaheliselt “noored”, mis tähendas nende hilisemat organiseerumist: hiljem asutati rahvusvahelised katusorganisatsioonid, need alad jõudsid hiljem olümpiamängude programmi ning oma tiitlivõistluste ja võistluskalendri väljakujundamiseni. Korvpallis tekitas segadust pikkuse piirang: mõnel võistlusel oli keelatud üle 190 cm pikkuste mängijate osalemine. Puudulik rahvusvaheline konkurents tähendas vähemaid mänge, väiksemat sissetulekut, väiksemat populaarsust ja väiksemat võimalust ala arendada.

Nimetatud asjaolude tõttu sai jalgpallist kahe maailmasõja vahel kõige populaarsem spordiala Eestis. Jalgpalli sümboolset kapitali iseloomustab 18. juulil 1940 peetud Eesti koondise maavõistlus Läti vastu. See ajaloo pöördehetkel toimunud kohtumine Kadrioru staadionil kujunes rahvuslikuks meelevalduseks NSV Liidu okupatsiooni vastu. Staadionilt liikus rahvas Kadrioru lossi juurde, kus viibis võõrvõimu poolt valvatud president Konstantin Päts. See rahva kollektiivsesse mällu sööbinud mäng ja sellele järgnenud sündmused on jõudnud paljudesse mälestustesse, aga ka ilukirjandusse, olles kajastust leidnud nii luules¹⁶¹ kui ka proosas.¹⁶²

¹⁶¹ Näiteks: Ivar Grünthal, “Laulu võim”, salm XII peatükist, *Mana*, 52 (1983), 55–60 (55).

¹⁶² Näiteks: Voldemar Õun, *Uus evangeelium* (Eesti Päevaleht / Akadeemia, 2009, esmatrükk Eesti Kirjanike Kooperatiiv 1953), 57–62.

Tabel 1. Spordialalitude liikmeskond (spordiseltsid) aastatel 1927–40.¹

Aasta	Ekraveliid	Jalgpalli- liit	Käsi- palli- liit	Tali- spordi- liit	Tennise- liit	Raske- jõustiku- liit	Veere- mänguliit	Võimle- mis- liit	Vee- spordi- liit	Jahtklubide- liit
1927*	83	49	29	19	5					
1928	101	63	27	20	6					
1929	99	49	37	22	8					
1930	94	53	28	18	10					
1931	94	55	29	21	11					
1932	85	59	31	27	12					
1933	38+41	38+10	27+13	6+24	14	12+1				
1934	83	54	44	32	18	24	6			
1935	78	62	48	23	17	23	7	18	12	
1936	78	63	50	33	17	38	7	20	16	6
1937	74	56	46	34	19	46	7	20	21	6
1938	68	50	43	30	18	46	7	123**	19	6
1939	76	58	52	35	19	58	7	82+112	24	6
1940	76	61	51	35	18	56	7	90+131	28	7

Kahe arvu puhul on tegemist tegev- ja huviliikmetega.

* 1927. aastal polnud ühe ESKL liikme juurde märgitud, mis alasisid harrastati.

** "Eesti kehakultuuri aastaraamatu" XII ja XIII osas on võimlejate liidu liikmed välja toodud eraldi arvestuses ja nende suur arv on tõenäoliselt tingitud teise meetoodika kasutamisest (mitme organisatsiooni, näiteks ÜENÜ, iga osakonna eraldi arvestamisest).

¹ Eesti kehakultuuri aastaraamatud 1927–40.

Table 2. Kontentanalüüs spordialade kajastamise kohta Eesti suuremates päevalehtedes. Vaatluse all olid Päevaleht, Postimees (mõlemad 1921, 1925, 1930, 1935, 1939), Vaba Maa (1921, 1925, 1930, 1935) ja Us Eesti (1939).

	Lühituudis		Laiendatud tuudis		Reportaaž		Muu žanr		Pluss foto/karikatuur		Fotomontaaž		Iseisev foto-tuudis		Iseisev karikatuur		Karikatuurisari	
	Eesti	Maailm	Eesti	Maailm	Eesti	Maailm	Eesti	Maailm	Eesti	Maailm	Eesti	Maailm	Eesti	Maailm	Eesti	Maailm	Eesti	Maailm
Jalgpall	3033	647	1173	46	265	4	31	1	234	22	3	11	15	11	1	6		
Käripall	137	1	13				1		4			1						
Korvpall	1161	52	224	4	40	2	2		17			1						
Võrkpall	1058	6	54	2	2				2			1						
Kergejõustik	2356	1133	122	73	38	5	316	38	5	3	15	54	13	2				
Raskejõustik	129	2	15	2	2	1	31	16	16			3	1	9				
Maadlus	1007	99	277	16	44	9	71											
Kreeka-Rooma maadlus	45	16	13	1	2		12											
Vabamaadlus	66	10	13	4	4		3											
Profimaadlus	146	2	105	3	3	9	11					2	3					
Tõstmine	724	92	111	4	3		18		6	1		2	5					
Poks	986	348	361	55	64	3	1	2	112	25	1	6	31	16				
Veesport	875	316	168	8	6	3	3		82	12	2	3	22	5				
Suusatamine	609	287	159	40	27	3	11		85	13	2	7	35	4				
Uisutamine	85	10	8	1					3			2	7					
Kiirusutamine	176	174	44	18	4		1	4	4				5					
Iluisutamine	98	61	14	3	3	1		4	8				29	1				
Jääpall	160	15	36	3	14				3			1	1					
Jäähoki	166	111	36	4	4				12	3		1	10					
Tennis	415	238	158	17	7	2			48	12	2	3	24	2	1			
Laskmine	595	79	453	13	80	13	1	204	3	5		2	1					
Võimlemine	421	22	105	4	2	1	7	1	53	3		7	3					
Ratsutamine	269	12	238	1	56	2		65	3	2		2	9					
Purjetamine	84	9	54	5	1	1		4	1	1		3	10					
Jalgretasport	205	21	53	4	3			10	1			1	8					
Tehnikasport	130	96	180	18	34			110	7	3		1	31	1				
Male	505	145	515	52	21	1	10	1	42	2		2	4	1	1			
Malenurk	470								2									
Muu	1416	335	759	92	30	3	49	10	170	39	6	2	13	73	8	3		

Table 3. Seitsme suurema spordialaliidu arvete seis ja kulude-tulude aruanded Eesti kroonides 1935–39¹

	1935		1936		1937		1938		1939				
	Tulud/ kulud	Arvete seis	OF** tulud/ kulud	Tulud/ kulud	Arvete seis	KF*** tulud/ kulud	Kohtu- nikelo- ku gu	Tulud/ kulud	Arvete seis	Tulud/ kulud	Arvete seis		
Jalgpall	6314,04	11675,4	3696,43	3399,18	2429,61	3821,51	426,27	4476,60	2432,30	21322,22	15899,23	12200,88	9045,07
Kerge- jõustik	1981,19	945,92		1521,20				3414,62	1237,20	2431,23	1250,98	3894,61	3707,31
Käsi- pall	796,44	622,00		1397,33	1112,03			1465,64	968,53	658,77	773,39	321,85	497,23
Raske- jõustik*	3678,35	410,03		1272,64	2561,45			5665,96	6860,90	3000,44	4562,46	5244,38	4928,90
Vees- port	443,20	186,03		608,66	370,25			699,51	225,54	1520,90	933,86	1121,32	2140,48
Tennis	1374,60			1336,12				1414,60					
Talve- sport	2765,98	491,76		1336,34	441,76			2033,90	607,00	2551,14	630,48	2585,10	666,18

* Raskejõustiku all on silmas peetud Maadlus-, Poksi- ja Tõsteliitu.

** OF oli jalgpallioliidu olümpiafond.

*** KF oli jalgpallioliidu kasvatusfond.

Jalgpalli liidu arvete seis on dateeritud sama aasta 12. detsembri seisuga, Kergejõustiku- ja Veespordiliidu järgneva aasta 1. jaanuari seisuga. Käsipliit on hooaegsid arvestanud 1934/1935 jne, mis tähendab, et 1935. aasta puhul on tegemist hooajaga 1934/35. Arvete seis on dateeritud 31. augusti või 1. septembri seisuga.

Raskejõustikus on hooaegsid arvestatud 1935/36 jne, mis tähendab, et 1935. aasta puhul on tegemist hooajaga 1935/36 ning arvete seis on dateeritud 1. märtsi seisuga (1940. aastal 1. jaanuari seisuga).

Talvespordiliit on hooaegsid arvestanud 1934/1935 jne, mis tähendab, et 1935. aasta puhul on tegemist hooajaga 1934/35 ning arvete seis on dateeritud septembri lõpu ja novembri alguse seisuga.

¹ Eesti Kehakultuuri aastaraamatud 1936–40.

Tabel 4. Eesti maavõistlused 1920–40.

Jalgpallis olid ulatuslikud väliskontaktid nii koondisel kui ka klubidel. Mängiti kodus ja võõrsil. Riikidevaheliste maavõistluste osas oli jalgpallil teiste peamiste alade ees mitmekordne ülekaal. Jalgpallikoondis pidas kahe maailmasõja vahel maavõistlusi 13 erineva vastasega. Teistel suurematel aladel oli see näitaja järgmine: korvpall 11, Kreeka-Rooma maadlus 7, kergejõustik 6, tennis 5, poks 4 ja tõstmine 3 erinevat vastast. Võrkpalli- ja vabamaadluskoondis ei pidanud ainsatki maavõistlust.

Esimese tulba andmed¹ sisaldavad ainult A-maavõistlusi ja kajastavad aastaid 1920–39, teise tulba andmed² sisaldavad ka B-maavõistlusi ja kajastavad aastaid 1920–40 (kuni Eesti Vabariigi vormilise iseseisvuse lõpuni).

Iluisutamine	1	
Jalgpall	108*	118
Jalgrattasport	2	2
Jäähoki	7	3
Jääpall	11	11
Jääpurjetamine	1	
Kergejõustik	31	31
Kiiruisutamine	4	4
Kirimale	1	
Korvpall	40	38
Kreeka-Rooma maadlus	32	34
Laskesport	303**	10
Lauatennis	13	12
Male	81	
Poks	31	30
Soome pesapall	4	4
Suusasport (murdmaa)	1	
Tennis	21	21
Tõstesport	12	13
Ujumissport	9	9
Veepall	2	
Vettehüpped	9	
Korvpall (naised)		1

* Jalgpalli A-maavõistluste tegelikuks arvuks selles ajavahemikus on 107, mis tuleb välja ka sama trükise Eesti koondise mängude nimekirjast, lk 15–17.

** Laskesportimaavõistluste puhul on eraldi riikidevahelisteks mõõduvõtmisteks arvestatud iga ühekordne meeskondlik harjutus: näiteks 1937. aasta MM väikepüssi 40 lasku lamadesharjutuses osales 14 meeskonda ja üheainsa võistluse eest on Eestile arvestatud 13 maavõistlust – iga konkurendi vastu üks. Ainuüksi 1937. aasta MM eri harjutustes kokku pidas Eesti laskurite meeskond viie päeva jooksul 120 maavõistlust (traditsioonilises mõistes 13 meeskondlikku võistlust).³

¹ Juhan Mandre, *75 aastat Eesti koondiste mõõduvõtmisi välisriikide esindusvõistkondadega 1920–1994* (Tallinn: Spin Press, 1996), 90.

² *Eesti Kroonika 1939*, Elav Teadus nr 98 (Tartu: Eesti Kirjanduse Selts, 1940, uus väljaanne Eesti Teadlaste Liit, kirjastusgrupp Ekspert, Tallinn 1990), 79.

³ Mandre, *75 aastat*, 43–46.

ABSTRACT: *The Popularity of Football in the Sporting Life of the Republic of Estonia in 1920–1940*

Attention has not hitherto been turned intently to the popularity of particular branches of sports in the research of the history of Estonian sports. It has more intuitively been believed that the most popular branch of sports in the pre-war Republic of Estonia (1918–1940) was football. The conspicuously extensive coverage of football in the periodical press has provided grounds for this belief. Compared to other sports games and the more major individual branches, football had the most international matches at the level of national teams, which attracted thousands of spectators. Estonian clubs annually hosted squads from neighbouring countries. Professional clubs mainly from Central Europe brought thousands of spectators to the stadiums in the latter half of the 1920s and in the early 1930s. Rivalries between squads at home were also of great interest to the public and the media. The other primary ball games, basketball and volleyball, started being played in Estonia some ten years after football, and their position was weaker internationally as well: contacts between countries were infrequent. The international basketball association was established in 1932 and its analogue in volleyball was founded in 1947. Track and field, the largest branch of individual athletics, also could not compete with football in terms of matches and international contacts.

This article is the first more serious attempt to compare the popularity of branches of sports in Estonia in the 1920s and 1930s. I compared the more major branches of sports in four categories: the number of participants in the particular branch of sports, the sizes of audiences, their ability to cope economically (balance sheets and revenue reports), and their position in the print media.

The fact that there are gaps in the data in both the archives and in periodicals, and that the information for different years does not always match, made comparison of the numbers of participants difficult. The methodology used for ascertaining the number of participants was also not necessarily the same. An adequate comparison to the more important individual sports branches is complicated to arrive at because until 1933, the Eesti Kerge-, Raske- ja Veespordiliit (Estonian Association of Track and Field, Heavy Athletics and Aquatic Sports) was the umbrella organisation for major branches of sports such as track and field, wrestling, weightlifting, boxing, swimming, diving, gymnastics and cycling, whereas the last two sports branches are not even mentioned in the association's name.

Conclusions can nevertheless be drawn concerning the number and proportions of persons active in different branches of sports based on indirect data. I compared the size of the membership of the separate sports associations and the number of participants in the Estonian championships of the three largest sports games (football, basketball, volleyball).

Periodicals proved to be the most reliable in ascertaining the numbers of spectators since they unfailingly noted the larger attendance numbers based on spectator ticket information or visual observation. The sketchy information on attendance at competitions in individual sports is a problem, but from the standpoint of this article's research problem, the fact that before World War II there was not a single large sports arena in Estonia is important. The gymnasiums that were in use accommodated slightly over 500 spectators in total. This means that a thousand and more spectators could gather only at stadiums, where primarily football matches and track and field competitions were held. The print media reported the numbers of spectators at those competitions. I compared the attendance numbers for football and track and field competitions, and calculated the average number of spectators.

There are gaps in the balance sheets and revenue reports of the separate sports associations for the period under consideration, yet the Eesti Spordi Keskliit (Central Association of Estonian Sports) published them in its yearbooks for 1935–1939, which makes it possible to draw correct conclusions concerning the economic viability of the separate sports associations.

While I used the method of source criticism for the preceding three categories, I studied the representation of branches of sports in print media together with Kristjan Remmelkoo using content analysis. We focused exclusively on print media because that was the primary means of mass communication at that time, and it covered the entire period under consideration, unlike radio, which began broadcasting for the first time in 1926. On the basis of circulation numbers, we selected two dailies with nationwide circulation that were published in Tallinn (Vaba Maa was published only until 1938, thus it was replaced for final comparison with another Tallinn daily paper Uus Eesti) and one daily from southern Estonia for content analysis. We studied the newspaper issues from the years 1921, 1925, 1930, 1935 and 1939. Based on the pilot project, we identified the branches of sports that were reported the most and worked out a methodology on the basis of which to search for and categorise branches of sports. After six months, I carried out a repeat analysis for one month of each year that was under consideration. The repeat analysis covered all four dailies. The results differed by 3.97%. Thereat in comparing the two branches of sports

that were reported on most, the difference in football was 0.69% and 0.43% in track and field.

It became evident as a result of the study that compared to basketball and volleyball, there were almost four times more football enthusiasts. Compared to the other more popular individual sports, we can indirectly conclude that football was the branch of sports with the largest number of enthusiasts. Football had the most spectators in Estonia in the interwar period because branches of sports practiced in indoor conditions could not fit more than 500 spectators into gymnasiums, since there was no large sports arena. Football had the largest audiences when considering the track and field competitions and football matches held at stadiums. In 1935–1939, the Eesti Jalgpalli Liit (Estonian Football Association) was Estonia's most prosperous separate sports association. It became evident on the basis of content analysis that the two most widely reported branches of sports in print media were football, and track and field. Thereat the number of reports on track and field grew in the latter half of the 1930s and surpassed the figures for football. At the same time, the number of texts on Estonian football was the largest over the entire period that has been studied. The greatest number of texts on football were in journalistic genres that required absorbed reading, which stood out better in newspapers.

Due to these circumstances, football became the most popular branch of sports in Estonia in the interwar period. The Estonian national squad's international match against Latvia held on 18 June 1940 characterises football's symbolic capital. This match that took place at Kadriorg stadium at a turning point in history evolved into a nationalist demonstration against the Soviet Union's occupying regime. The crowd went from the stadium to Kadriorg Palace, where President Konstantin Päts was under the guard of the foreign regime. This match and the events that followed it are etched in the people's collective memory. They have made their way into many published memoirs and also into belles-lettres, and have been echoed in both poetry and prose.

KEYWORDS: Football, Number of enthusiasts, Number of spectators, Representation in media, Popularity of branches of sports.

INDREK SCHWEDE is a PhD students at the Institute of History and Archaeology, University of Tartu.*

* Correspondence: Institute of History and Archaeology, University of Tartu, Jakobi 2, 51005, Estonia. E-mail: Indrek.schwede@ut.ee

